



UNIVERSITETET I AGDER

# Eksurbanitet

## Å bo på landet og leve i byen

**Kjetil Refsnes Jørgensen**

**Veileder**

Dag Ingvar Jacobsen

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.*

Universitetet i Agder, 2010

Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap

Institutt for statsvitenskap og ledelsesfag



## Forord

---

Denne oppgaven markerer avslutningen på masterstudiet i Offentlig politikk og ledelse. Oppgaven er på 40 poeng og poenget med en slik oppgave er å tilegne seg og bruke kunnskap på et felt, samtidig som man bruker kunnskap fra utdanningen på en selvvalgt problemstilling. Å gjennomføre en slik oppgave har vært en krevende, men også morsom og lærerik prosess.

Jeg vil gjerne takke veilederen min, Dag Ingvar Jacobsen, som igjennom det siste året har vært sentral i prosessen med å omdanne dette fra noen løse tanker til en konkret oppgave og dette heftet. Jeg vil også takke alle medstudenter, ansatte på UiA, kommunene i området og alle andre som jeg har kunnet diskutere med og få praktisk hjelp og råd av. Dessuten vil jeg takke alle som tok seg tid til å svare på spørreundersøkelsen.

Jeg vil også takke alle vennene mine i Kristiansand for oppmuntringer og at dere har vist interesse underveis, uten dere hadde jeg aldri klart dette!

Kjetil Refsnes Jørgensen

Kristiansand 1.desember 2010.

## Sammendrag

---

To forhold regnes som de viktigste faktorene som bestemmer bosettingsmønsteret: hvor produksjonsaktivitetene foregår (da i hovedsak bedrifter med en viss grad av naturlig bestemt beliggenhet) og hvor folk ønsker å bo. Det første har vært viktigst i historisk sammenheng, helt opp til moderne tid. I dag har dette endret seg, da primærnæringer ikke lenger er dominerende og de fleste andre bransjer nyter større frihet i hvor de kan lokalisere seg. Dessuten har det skjedd store endringer i mulighetene for transport av både mennesker og varer. Dette har også endret mulighetene for å få oppfylt preferanser om ønsket bosted, samtidig som preferansene i seg selv også endrer seg. Ofte blir det satt et likhetstegn mellom arbeidsplasser og innflytting, men 32% arbeider i en annen kommune enn den man bor i ifølge en undersøkelse fra Statistisk sentralbyrå. Dermed vil arbeid bare til en viss grad forklare bostedsvalg. Det er også slik at hvis man har flere muligheter til å få seg relevant arbeid, vil andre faktorer avgjøre flyttedestinasjonen.

Sentralisering av bosetting i betydning at stadig flere bosetter seg i det som regnes som sentrale strøk har foregått i lengre tid. Det er ikke bare utflyttingen i seg selv som skaper sentraliseringen. Det som skaper denne sentraliserende skjevheten innenfor flytting er hvor innflyttingen foregår, foruten det fenomen at en eventuell tilbakeflytting ofte skjer på et senere tidspunkt hvilket betyr at befolkningen bor en større del av livet i sentrale strøk. Dette vil gi økt press på boligmarkedet i sentrale strøk, og dermed påvirke regioner og pendling.

Jeg definerer eksurbane områder som områder som ligger utenfor større byer og har stor grad av pendling til denne byen. Et eksurbant område er ikke en del av den sammenhengende bybebyggelsen og vil normalt, men trenger ikke, å ligge i en egen kommune. Områdene vil ha et landlig preg, selv om dette kan bety såvel byggefelt som spredt bosetning, eller bare at omgivelsene er landlige rundt urban bebyggelse. Området bør ligge såpass nært en by at det er mulig å benytte byens kulturtilbud på kveldstid og i helger.

Teoriene gir en forventning om at samfunnet i dag er organisert slik at mye moderne næringsliv er lokalisert i sentrale strøk, mens hjørnesteinsbedrifter og tradisjonelle næringer er lokalisert mer i spredtbygde strøk. Dette påvirker hvor vi bosetter oss, samtidig som avstander er et mindre problem å overvinne enn før. Dette gir en regionalisering, hvor disse faktorene kan virke både med og mot hverandre.

I dagens verden er vi en situasjon hvor vi flytter mer og har flere faser i livet. Samtidig blir enkelte faser lengre og for eksempel etableringsfasen skjer på annet tidspunkt enn for få år siden. Preferansene for hvor vi ønsker å bo forandres også. Ikke bare gjennom nye muligheter, men også fordi hva som er viktig stadig er i forandring.

Dette gir blant annet rom for eksurbaniteten, som har en del trekk som er viktige for valget av en slik tilværelse. Dette kan uttrykkes gjennom et sett med variabler som kan si noe om hvor folk ønsker å bo, og som jeg ønsker å undersøke. Da basert på: Nærhet til arbeidsplass, nærmiljø, offentlig servicetilbud, omgivelser, boligen og venner/familie.

Det vil bli gjennomført en undersøkelse hvor jeg ser på bostedspreferansene til de som velger den eksurbane livsstilen. Her vil jeg undersøke et antall enheter som har valgt å bosette seg i en annen kommune enn den de arbeider i. Jeg ønsker å ha et bredest mulig datagrunnlag og har derfor valgt å bruke kvantitativ metode. Jeg mener dette gir et mye bredere grunnlag til å få frem de forskjellige bostedspreferansene og forholdet mellom disse. Dessuten mener jeg en slik metode er bedre til å få frem de resultatene som er relevante.

Enheterne i undersøkelsen vil være personer som i løpet av 2008 og 2009 har flyttet fra Kristiansand til enten Søgne, Songdalen, Vennesla, Birkenes eller Lillesand. Grunnen til at disse kommunene er valgt, er at dette er kommuner som grenser til Kristiansand og statistikk viser at disse kommunene har mye trafikk til Kristiansand. Alle disse kommunene er med i Knutepunkt sørlandet og ATP-prosjektet.

Jeg har i undersøkelsen funnet ut at utflytterene gjennomgående er av det man kan kalle bymennesker. De har i stor grad høyere inntekt, utdanningsnivå og familiestørrelse enn snittet for kommunene de flytter til. De har i snitt flere barn, men flertallet av utflytterene har ikke barn i husstanden på flyttetidspunktet.

Årsaken til utflytting går ofte på boligens pris og størrelse, samt omgivelser og nærmiljø. Det er en klar tendens til at man flytter fra små til større boliger.

Utflytterne kan grovt deles inn i to grupper. De eksurbane, en andel på 58% som har en arbeidsplass i Kristiansand, og øvrige.

De øvrige utgjør ca 42% av utflytterne og for dem er omgivelsene viktigere enn for de eksurbane. En markert andel av disse er tilbakeflyttere som flytter hjem til tidligere bostedskommune.

De eksurbane skal i mindre grad flytte hjem. For denne gruppen er boligen klart viktigst.

Begge gruppene reiser mye inn til Kristiansand. De eksurbane har på de fleste områder en noe høyere bruk av Kristiansand også utenom arbeid.

## Innhold

---

Forord .....	3
Sammendrag .....	4
Innhold .....	7
1. Innledning .....	9
2. Problemstilling .....	11
3. Teori .....	12
3.1 Bakgrunn .....	12
3.2 Regionen .....	17
3.3 Flytting på individnivå .....	20
3.4 Eksurbanitet .....	25
3.5 Faktorer jeg undersøker .....	28
4. Metode .....	29
4.1 Metodens særpreg .....	30
4.2 Om undersøkelsen .....	30
4.3 Utvalg av enheter .....	31
4.4 Valg av region .....	32
4.5 Kommunene .....	38
4.6 Valg av respondenter .....	43
5. Empiri .....	46
5.1 Hvem flytter ut? .....	46
5.2 Eksurban utflytting? .....	51
5.3 Hvorfor flytter de ut? .....	53
5.4 Eksurbanitet? .....	55
5.5 Felles faktorer? .....	57
5.6 Det eksurbane .....	62
6. Drøfting .....	64
6.1 Regionen .....	65
6.2 Flytting på individnivå .....	66

6.3 Eksurbanitet .....	71
6.4 En vei videre? .....	74
Kilder:.....	75
Vedlegg .....	77
Spørreskjema.....	77



## 1. Innledning

---

*”Hvor i Kristiansand ville du helst bodd? – Jeg ville bodd i Søgne, det er jo en del av Kristiansand. Det er nært sjøen, stille og rolig. Det er sentralt, samtidig som man slipper alt bråket. Trives spesielt godt om sommeren. Da er vi ute i båten hele dagen, spiller volleyball på Åros og spiser krabber ute i skjærgården”*

Tina Severinsen. Kristiansand avis. 3. Juni 2010. Nr 22, 4. Årgang.

Flere velger å bosette seg rett utenfor byene. Byene som sentre blir større, regionen rundt byene blandes i en rolle som både ruale og urbane områder. Befolkningen i byene flytter utover i jakten på det gode liv – blant annet gjennom eksurbanitet.

Eksurbanitet kan beskrives som en desentralisert sentralisering. Rundt stadig flere byer vokser det frem store boligområder. Byggefelt og tettsteder inneholder store hus og hager i en avstand fra byene som muliggjør dagpendling til arbeid og bruk av byenes servicetilbud også på fritiden. Det er en flyttestrøm som både er sammenfallende og konkurrerende med sentraliseringen som foregår i Norge. Vi flytter ikke bare mot byer, men vi flytter også ut av byene. Ikke nødvendigvis hjem igjen dit vi kom fra, men til omlandet rundt byene. Samtidig beholdes ofte en klar relasjon til byen, i arbeid eller fritid. Er det jakten på det gode liv? Drømmen om hus, hage og landlige kvaliteter et steinkast fra det urbane bylivet?

Temaet for denne oppgaven er å se på bostedspreferansene som ligger bak valget om en eksurban livsstil. Det forskes mye på sentralisering og på bostedspreferanser. Alikevel virker det som den eksurbane livsstilen blir litt borte i dette og at sammenhengene omkring dette ikke kommer frem. Derfor velger jeg å se på dette.

Jeg vil plassere den eksurbane livsstilen i forhold til sentraliseringsbegrepet. Jeg vil se hva som særpreger dette i forholdet til alternativ som å bo i by – eller ”langt ute på landet”. En

slik problemstilling vil ha to klare dimensjoner – den ene er hvorfor mennesker velger å flytte ut, den andre er hvor ofte og hvorfor de reiser ”inn” igjen.

Den første dimensjonen handler om hvorfor så mange bosetter seg slik at de må bruke tid hver dag på reiseferde. Forklaringene kan være økonomiske, enten de er rasjonelle hvor man faktisk sparer penger på dette eller om det kan være slik at man bare tror det er billigere. Det kan være ønske om nye omgivelser for å forbedre livskvaliteten eller bedre oppvekstvilkår for barn i familien. Den andre dimensjonen handler først og fremst om dagpendling til arbeid, som er en naturlig grunnstein i den eksurbane livsstilen. Samtidig handler det også om fritiden. Den eksurbane livsstilen gir en stor mulighet til å bruke byen uten å bo i den, ved å besøke restauranter, teater og bruke byenes ofte mer mangfoldige fritidstilbud. Dette da i tillegg eller som erstatning for tilbud der man faktisk bor.

## 2.Problemstilling

---

For å forstå fenomenet eksurbanitet – hvordan det kunne oppstå, hvilke egenskaper dette fenomenet har og hva som skiller det fra andre fenomen – må man se dette i en sammenheng.

Jeg starter med å gi omtale av de to historiske linjene som danner bakgrunnen for at et fenomen som eksurbanitet kan oppstå. Nemlig en endring av arbeidsplassenes beliggenhet fra noe naturlig gitt til menneskebestemt og utvikling av forholdet lokalisering av bosted og arbeidssted fra avhengighet til hverandre til noe som kan kalles en frikobling – nemlig utvikling av dagpendling.

Senere vil jeg kunne se eksurbanitet i et mer dagsaktuelt perspektiv. Hvordan eksurbanitet forholder seg til begreper som regioner og regionalisering – da hvordan eksurbanitet kan bidra til dette og kanskje også være en forutsetning for dette. Dessuten hvordan eksurbanitet både kan være en direkte effekt av sentralisering av bosetting, men samtidig et motstykke til dette.

Videre vil jeg gå til individnivået. Hva er det som gjør at vi bosetter oss der, er det økonomiske valg eller andre årsaker? Dessuten vil jeg se på hvordan våre bostedspreferanser endrer seg i løpet av livet og hvor vi flytter når vi flytter. Dessuten hvordan slike preferanser kan endre seg med tiden, både i forhold til omfang og livsfaser.

Dette kan da summeres opp i en problemstilling. Spørsmålene bak problemstillingen er: Hvem reiser ut? Hvorfor reiser de ut? Hvor mye reiser de ”inn” igjen? Hvorfor reiser de inn igjen? Det er disse spørsmålene som vi danne grunnlaget for undersøkelsen i denne oppgaven. Det viktigste er hvorfor de reiser ut, og problemstillingen blir da *Hva ligger bak valget av eksurbanitet?*

## 3. Teori

---

For å forstå fenomenet eksurbanitet må man se begrepet i en sammenheng. Denne delen starter på et samfunnsnivå, med bakgrunnen for at eksurbanitet kunne oppstå. Deretter går jeg over til et mer dagsaktuelt perspektiv på fenomenet eksurbanitet. Dessuten vil jeg også etterhvert gå over fra samfunnsnivå til individnivå. Da vil jeg se på flytting i et livsløpsperspektiv og som avgjørelser etter individuelle preferanser.

### 3.1 Bakgrunn

To forhold regnes som de viktigste faktorene som bestemmer bosettingsmønsteret: hvor produksjonsaktivitetene foregår (da i hovedsak bedrifter med en viss grad av naturlig bestemt beliggenhet) og hvor folk ønsker å bo. Det første har vært viktigst i historisk sammenheng, helt opp til moderne tid. I dag har dette endret seg, da primærnæringer ikke lenger er dominerende og de fleste andre bransjer nyter større frihet i hvor de kan lokalisere seg. (NOU 19-2004:24). Dessuten har det skjedd store endringer i mulighetene for transport av både mennesker og varer. Dette har også endret mulighetene for å få oppfylt preferanser om ønsket bosted, samtidig som preferansene i seg selv også endrer seg.

#### 3.1.1 Naturen bestemmer

Norge har en rekke næringer som stort sett er plassert der av naturlige årsaker som tilgang til ressurser og gjerne med mulighet for transport av ferdige produkter som andreprioritet. Tradisjonelt sett er dette næringer som skipsindustri, fiskeri, landbruk, råvareindustri osv. Dette gjelder da også endel typiske ”urbane næringer” som kom som en følge av den industrielle revolusjonen, som fabrikker langs elvene. De har ligget der naturressurser la til rette for dette og bosetningene har fulgt etter. Ønsket man arbeid, var man nødt til å dra til et av disse stedene. Slik er det ikke nødvendigvis lenger. (Stambøl 2009:124)

Mens næringen tradisjonelt var lokalisert der det var best forhold, var det også endringer i hvor langt unna arbeidsplassen man kunne bosette seg. Det fantes tradisjonelt ingen egnede måter å forflytte seg på for dagpendlere, før oppfinnelsen av jernbanen på 1800-tallet. Seilskute, hest og robåt er i sakens natur lite egnet for dagpendling over lengre avstander og bostedet ga seg dermed selv. Mellom 1850 og 1900 skulle det skje en stor endring her. Først med jernbane, så med forskjellige former for hestesporvogn. Før århundret ble avsluttet hadde både Oslo og Bergen anskaffet trikker, noe som ga helt andre muligheter for relativt rask transport. Oslo hadde sågar fått den første forstadsbanen som senere ble en del av T-banen. Innen århundreskiftet hadde også jernbanen fått en rolle i lokaltrafikken rundt de større byene i Norge, for eksempel Kristiansand med sin jernbane til Byglandsfjord, med lokaltrafikk til Vennesla, som ble åpnet i 1896.

### ***3.1.2 Suburbaniseringen kommer***

Skinnegående lokaltrafikk ga muligheten for å bo landlig og jobbe i byene. De første som gjorde dette i og omkring de større byene var de rikeste delene av befolkningen. De hadde midler til å kjøpe seg store eiendommer med store hus lengre fra byen, samtidig som de hadde arbeidstid og husforhold (husholdersker/barnepiker med videre) som gjorde det mulig å dagpendle.

Senere kom det i Norge en annen form for suburbane områder, nemlig drabantbyene. Disse ”boligblokkbyene” hadde leiligheter som var rimeligere og mer tilpasset middelklassens økonomi og vokste frem etter den andre verdenskrig. Dette er spesielt et fenomen i større byer som Oslo og Bergen, men finnes også i mindre byer som for eksempel Drammen. I all hovedsak finnes disse innenfor bygrensene, men det finnes også drabantbyer i omegnskommuner som Bærum. Dog vil jeg i denne sammenhengen regne disse drabantbyene som urbane og ikke suburbane områder, selv om de er en mellomting mellom byenes høyhus og de landlige kvalitetene som store hager og rikelig med grønne områder.

Etter hvert kom det en ny mulighet for å transportere seg noe for allmennheten: bilen. Dette ga muligheten for en ny utflyttingsbølge. Urbaniseringen til byene, og drabantbyene, ble fulgt av en ny, klarere suburbaniseringstrend. Det var hos mange en lengsel etter bedre plass. I motsetning til tidligere var det nå lettere å få dette til ettersom veier, busser og jernbane var på plass. De som flyttet ut var fremdeles de som kunne ha råd til dette og ikke et tversnitt av befolkningen, men samtidig var det en mulighet for mange flere enn før. Dette medførte at det

rundt større byer ble dannet store suburbane områder med store hus i store hager. Ettersom byene ble mer og mer urbane, valgte flere og flere å flytte ut til steder som kunne oppfylle idealet av familieboliger med hage. Innenfor dette ligger gjerne et ønske om å bo et sted med mindre kriminalitet, færre levekårsproblemer, mer privatliv og andre egenskaper forbundet med ”eneboligbyer”. (Hayden 2002:17). Disse områdene kjennetegnes gjerne av at de ikke er selvstendige byer eller landsbygder hvor man kan få eller ordne ”alt”, men er avhengig av tilbudene som tilhører byen de ligger omkring.

Interessant nok har mange av disse suburbane områdene blitt fortettet som en følge av byenes vekst. Slik har de suburbane områdene blitt urbanisert og disse områdenes verdi har blitt forringet av de samme urbane kvaliteter som de som bor der flyttet fra. Suburbane områder ble dermed til forsteder, eller ”pendlerbyer” som de ofte refereres til i engelskspråklig litteratur.

Dette har medført en ny form for suburbanitet: Eksurbanitet. Denne oppstår gjerne i suburbane områder som ennå ikke har blitt ”forstadifisert” eller i områder utenfor etablerte forsteder. Eksurbanitet kommer av ekstra-urbanitet, og ble først brukt av Auguste Comte Sectorsky i 1955 (Sectorsky 1990:11).

For at eksurbaniteten som fenomen skulle kunne oppstå, krevdes det at visse forutsetninger var til stede. Samfunnet måtte legge til rette for pendling. Det måtte eksistere et samferdselsnett av veier, jernbaner og kollektivforbindelser som gjorde det praktisk mulig å bo eksurbant og arbeide urbant. Det måtte også være et samfunn som la til rette for dette på andre områder, som heldagstilbud i barnehager og skoler.

I praksis kan man også legge kontorarbeid og en viss grad av forutsigbar arbeidstid som mer egnet for eksurbant bosatte enn industri- og skiftarbeid. Pendling over lengre avstander for personer i for eksempel deltidsarbeid gir liten effektivitet.

### ***3.1.3 Fra hjørnesteinsbedrifter til finansindustri***

Fra 1980-tallet og utover har ”finansindustrien” vært en stadig viktigere del av den økonomiske virkningen og har med unntak av noen nedgangstider vært en vekstfaktor i sysselsetting og økonomi. Mye av denne virksomheten har vært basert i sentrale strøk, enten på grunn av eller på tross av sin uavhengighet av tidligere tiders krav til beliggenhet nær naturressurser. Det er for så vidt ofte praktiske hensyn som ligger bak at denne virksomheten spesielt utøves i Oslo, men næringen finnes også i varierende grad i andre større norske byer.

Disse hensynene kan være nærhet til relevant arbeidskraft eller fordi bedriftene er en del av et fagmiljø som har sin lokalisering et bestemt sted. Årsaken kan også for eksempel være fordi lokaliseringen ble bestemt på et tidspunkt da internett ikke var i allment bruk.

Finansindustrien fører i sine oppgangstider også til en vekst i bygge- og anleggsbransjen og tjenestenæringer som varehandel, restauranter osv. Dette vil være gjennom virksomhetenes egne bruk av midler, men også som følge av de ansattes private forbruk. Dette er noe av årsaken til at i økonomiske oppgangstider forsterkes den regionale sentraliseringen av sysselsettingen. (Stambøl 2009:125)

Samtidig har vekst i lønninger og kostnader, uttømte ressurser og periodevis sterk kronekurs ført til at en del tradisjonell eksportindustri har flagget ut eller opphørt sin virksomhet. Dette er i mange tilfeller hjørnesteinsbedrifter i mindre lokalsamfunn. Kjente eksempler på landsbasis er for eksempel Årdal og Odda. På Sørlandet er Evje (Nikkelverket) og til en viss grad også Vennesla (Hunsfoss) eksempler på slike steder, om enn ikke av de nyeste. Disse stedene har i varierende grad fått nye bein å stå på. Andre steder er de administrative delene av virksomheten samlet og sentralisert, men produksjonsdelen ligger der det er mest lønnsomt. Dette kan også bety at produksjonen skjer i lavkostland.

Utviklingen går ikke bare på at primærnæringene har blitt mindre viktig eller nedlagt. Også her har det skjedd endringer som medfører større frihet i lokalisering. Dette gjelder f.eks. fiske og industri gjennom utvikling av frysetrålere, fabrikkskip og mer effektive logistikk-løsninger. Gjennom dette har andre faktorer som for eksempel lønn, nær marked, transportforhold og tilgang til kompetent arbeidskraft blitt vektlagt i mye større grad. Samtidig har både offentlig og privat tjenesteyting og servicenæringer blitt viktigere. Spesielt offentlige institusjoner har som regel en tendens til å være lokalisert i tettsteder, dermed vil servicenæringene ofte følge etter. (NOU 19-2004:24ff)

Hvilke faktorer som vektlegges i forbindelse med lokalisering av næringsliv varierer. I boken *Regionen* (Seland 2008) omtales hva bedrifter langs Agderkysten mener angående noen viktige nøkkelfaktorer. Bedriftene var innenfor bransjene IKT, utstyrsleverandører, prosessindustri og kultur. Blant de fremkomne tallene er at tilgang på arbeidskraft med høyere utdanning var viktig for over 60% av bedriftene innenfor IKT og utstyrsleverandører, men også viktig for over 40% av prosessindustrien. Tilgang på faglært arbeidskraft var viktig for over 80% av

virksomhetene innenfor prosessindustrien, og for over 50% av virksomhetene innenfor IKT og utstyrsleverandørene. Kort avstand til kunder og relevante leverandører var viktig for under 40% av alle virksomhetene innenfor hvert enkelt virksomhetsområdet, for virksomhet innenfor IKT var avstand til kunder viktig for 0% av bedriftene og for prosessindustrien var avstand til både kunder og leverandører ikke viktig for noen av virksomhetene.

Totalt sett har det vært en reduksjon i primærnæringene og etter hvert også i sekundærnæringene, mens tjenestenæringen vokser. I dag viser tallene for Agder og Rogaland at privat tjenesteyting har ca 40% av sysselsettingen. Offentlig forvaltning står for nesten 30% og industri for ca 15% av sysselsettingen.

Vekst i næringslivet vil ofte kunne gi en økt sentralisering, da det oppstår en effekt med opprettelse av eller vekst i handels- og servicenæring rundt vekstområdene. Dette vil bidra til ytterligere vekst. Samtidig vil markedskreftene normalt sett virke mot sentralisering, da prisene blir lavere i fraflyttingsområder og høyere i tilflyttingsområder. Av regioner er det bare Oslo og Akershus (samt Svalbard) som har en høyere andel av landets arbeidsssteder enn bosetning. (Stambøl 2009:129ff)

Dette har den effekten av at mens arbeidsmulighetenes lokalisering tidligere bestemte hvor folk kunne bo, mens i dag er det hvor folk velger å bo som bestemmer hvor man kan lokalisere næringsvirksomhet. I de attraktive boområdene blir det gode vekstforhold for arbeidsplasser. Det er fremdeles et flertall av befolkningen som ønsker å bo i mindre byer og tettsteder, selv om det er flere som ønsker å bo i sentrale strøk enn tidligere. Samtidig er det klare tendenser til at preferansene for ønsket bosted endrer seg i løpet av livet. Ungdommen trekker mot byer og tettsteder, samtidig som spesielt småbarnsfamilier i storbyer trekker ut av byene til mindre steder og ”landlige omgivelser”. Et problem i endel ”halvsentrale” strøk er et begrenset antall ledige jobber, med stor søknad til de som finnes. I tillegg vil innvandrere (som ofte ønsker å bo sentralt), en stadig mer ”byvant” befolkning og at en større andel av befolkningen nå tar høyere utdanning være forklaringer på at bystrøk fremstår mer populært. (NOU 19-2004:25)



### **3.2 Regionen**

Eksurbanitet er ikke bare et fenomen som er basert på en historisk utvikling av dagpendling og næringsutvikling og plassering. Det er også en del av en samfunnsutvikling som riktignok er basert på den historiske utvikling, men som også i en del sammenhenger fremstår som uavhengig av denne. Dels kan dette skyldes endringer i samfunnet som skyldes endringer i familieforhold og livssyklus, dels også for eksempel en endring i preferansene om hvor vi ønsker å bo. Det vil også være andre forhold som gjør at vi ser på regioner og nærområder med andre øyne enn vi gjorde før.

#### **3.2.1 Regionalisering**

Regionalisering som fenomen kan sees på flere nivåer. Boken *Regionen* (Seland 2008) omtaler dette. Nivå 1 er dagpendlingsavstanden. Altså der man pendler mellom bolig, arbeidssted og servicefunksjoner. Jeg vil også tilføye fritidsreiser. Økt trafikk på tvers av kommunegrensene skaper nye samhandlingsmønstre. Samarbeid på tvers av kommunegrenser som Knutepunkt Sørlandet, Østre Agder 2015, Listerregionen, Setesdalsregionen og Lindesnesregionen er det offentliges svar på dette. Dette er samarbeid grunnlagt mye på grunn av økt mobilitet, men også av økonomiske hensyn som effektivisering av tjenester (som Avfall Sør).

Nivå 2 er landsdelsnivå, der finnes tjenester som sykehus, universitet og kultur. I tillegg finnes det endel institusjoner som ikke passer inn her, fordi de gjerne havner på mellomnivå. Politi, domstoler og tildels Posten og NAV finner du her.

#### **3.2.2 Regional interaksjon**

Regionalisering og pendling hører sammen, da en region trenger intern mobilitet for å fungere som en felles enhet. Pendling internt i regionene har en økende tendens. Som et eksempel har Transportøkonomisk institutt sett på pendling til Oslo og internt i en rekke regioner på Østlandet. Tendensen har vært en klar økning i pendlingen inn til Oslo fra Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland i perioden frem til 2000. Senere har det vært en tendens til at pendlingsmønsteret har endret seg noe, skriver de i rapporten *Pendling og regional interaksjon på Østlandet* (Strand, Engebretsen 2005). Inn til Oslo er pendlingen på et konstant reelt nivå, mens pendlingen ut av Oslo har økt. Fremdeles er det en stor forskjell på

nominelle reiser i henholdsvis inn- og utpendling, men den forskjellen minker noe. (Strand, Engebrechtsen 2005:10)

Det finnes også store forskjeller fra fylke til fylke. Fra Østfold har pendlingen økt 10-20 ganger økningen i folketall. Fra Akershus er pendlingen og økningen i folketall omtrent den samme. Selv fra Halden i Østfold, som har en reisetid til Oslo med tog på 1t 45 min, utgjør Oslopendling 24% av arbeidsreisene. Til sammenligning vil en normal pendlerreise fra Akershus ligge på rundt 1 time dør-til-dør. Det vil si at det er en markant økning i både antallet og andelen som utøver langpendling på dagnivå, mens i andelen kortere pendlerreiser holder andelen kun tritt med befolkningsveksten. (Strand, Engebrechtsen 2005:14ff)

Endringer i regionen kan også antas å påvirke pendlermønsteret. Samtidig kan det være verdt å merke seg at store endringer i infrastruktur eller plassering av arbeidsplasser kan ha mindre effekt enn det man kanskje kan forvente. Flytting av Oslos hovedflyplass fra Fornebu i vestregionen (Bærum) til Gardermoen på Romerike (Ullensaker) har i liten grad slått ut på pendlerstatistikken på sikt. Dette på tross av flytting av en betydelig mengde arbeidsplasser. Ullensaker har riktignok en moderat vekst i innpendling, men har faktisk størst vekst i utpendlingen. Dog finnes det momenter som må tas hensyn til. Det kan bety at pendlere som pendlet til Fornebu fremdeles pendler til Gardermoen, eller at endringen har skjedd over så mange år at den er vanskelig å se i statistikken. Det kan også bety at mange har flyttet etter arbeidsplassen. Påtagelig er det også at de andre kommunene flyplassanlegget ligger i, eller i nærheten av, ikke har hatt samme effekten. Riktignok er det økning av utpendling fra Oslo til alle regioner i Akershus, men den er størst til vestregionen. (Strand, Engebrechtsen 2005:26ff) Samtidig har det fra Mjøstraktene vært en svært stor økning i utpendlingen, selv om utflatingstendensen også kommer her. (Strand, Engebrechtsen 2005:38)

Det kan være fristende å se tendensen i sammenheng med utbygging av veinett i Osloregionen (Oslopakke 1) og tildels også utbygging av jernbane, siden denne i stor grad omfatter perioden økningen var stor. Etter 2000 har denne utbyggingen stort sett stått stille. Samtidig gir ikke en slik undersøkelse klare nok tall på dette til å trekke en konklusjon. Dog vil problemstillingen være aktuell, siden for eksempel Hamar og Lillehammer kom ”nærmere” Oslo etter satsning på vei og kollektivtilbud både før Lillehammer-lekene i 1994 (spesielt vei) og Gardermoutbyggingen 1998 (spesielt tog, kuttet reisetid 20-30min). Tilsvarende kom

Halden nærmere Oslo på 90-tallet på jernbanesiden, med høyhastighetsbane mellom Ski og Moss og dertil raskere tilbud og flere avganger helt til Halden.

### ***3.2.3 Sentralisering***

Sentralisering av bosetting i betydning at stadig flere bosetter seg i det som regnes som sentrale strøk har foregått i lengre tid. Det er ikke bare utflyttingen i seg selv som skaper sentraliseringen. Det som skaper denne sentraliserende skjevheten innenfor flytting er hvor innflyttingen foregår, foruten det fenomen at en eventuell tilbakeflytting ofte skjer på et senere tidspunkt hvilket betyr at befolkningen bor en større del av livet i sentrale strøk. Dette vil gi økt press på boligmarkedet i sentrale strøk, og dermed påvirke regioner og pendling. Ofte blir det satt et likhetstegn mellom arbeidsplasser og innflytting, men 32% arbeider i en annen kommune enn den man bor ifølge en undersøkelse fra Statistisk sentralbyrå gjengitt i Berg et.al. 2004. Dermed vil arbeid bare til en viss grad forklare bostedsvalg. Det er også slik at hvis man har flere muligheter til å få seg relevant arbeid, vil andre faktorer avgjøre flyttestinasjonen.

I mer lokal pendling fra eksurbane områder vil både menn og kvinner kunne pendle inn til områdets senter. Derimot er det en tendens til at pendling over lengre avstander domineres av menn. Forskjellen kan i endel området være i størrelse mer enn fem mannlige for hver kvinnelige pendler. Det er også et fenomen at de som er bofaste pendler mindre enn eksurbane grupper som tilbakeflyttere osv. (Berg et al 2004:97ff)

### **3.3 Flytting på individnivå**

Flytting kan skje som resultat av at livet går inn i en ny fase, endring i arbeidsforhold, eller som et resultat av argumenter eller momenter som kan akkumuleres og utløse ønske om et nytt bosted. Dette kan påvirke flytteprosessen, for eksempel om det er et bevisst valg å bytte bokommune eller man kun ønsker å bytte bolig.

#### **3.3.1 Livsløpspreferanser**

Omfang av flytting vil være en funksjon av befolkningsutvikling, tilbud av arbeid og økonomiske ressurser, inngåelse eller avslutning av parforhold og barneforhold (fødsel, økt plassbehov og utflytting mv). Ofte deles dette inn i tre grupper, arbeidsforhold, sosiale årsaker og boforhold. Disse er i aktuell rekkefølge for flytting over kommunegrenser. (Barlindhaug, Gulbrandsen 2000:6ff)

Kravene til bolig kan sees i forhold til flere karrierer som veves inn i hverandre. Dette vil dreie seg om livsstadier, som utdanning og arbeidsliv, sosiale forhold som samboerskap. I en del tilfeller har man tradisjonelt regnet stadiene fra barndomshjem via leid bolig (ofte leilighet) til etablering av eget hjem. I livsstadiene vil det være fra oppvekst via studentliv til arbeid. I sosialt vil det være fra barn, via student i varierende grad av parforhold til familieetablering og å få barn. I dagens samfunn har disse karrierende vært mer skiftende, slik at man kan veksle mellom stadier på en helt annen måte. Fasen med leid bolig vil kunne vare mye lenger, da familier etableres senere. Etablering av eget hjem er ikke nødvendigvis for resten av livet, da det er en trend til at en del går over til riktignok ofte selveide leiligheter på slutten av livet. (Barlindhaug, Gulbrandsen 2000:7)

Preferansene ved valg av bolig vil ikke nødvendigvis oppfylles. Boliger som kjøpes i langsiktig perspektiv vil ikke nødvendigvis oppfylle de preferansene som er viktigst på kjøpstidspunktet, men kanskje de preferansene som man forventer å ha behov for å fylle i framtiden. Det kan være plass til (flere) barn, forskjellige former for livsløpstilpassing og så videre.

Preferansene vil variere også etter husholdningenes størrelse, da husholdninger med en person ofte vil ha en sterkere preferanse for å bo sentrumsnært. Mange av de er også unge og er mer mobile slik at fritidsreiser også kan dekkes gjennom dette. Barnefamilier vil forventes å i større grad foretrekke å ha bosted nær muligheter for fritidsaktiviteter

### **3.3.2 Utflytting og tilbakeflytting**

Statistisk sentralbyrå har undersøkt bofasthet for de som er født i 1949-1956. Kullene ble fulgt fra 15 til 35 års alder.

Bofasthet utgjør en av faktorene. 33% av de mannlige 15-åringene i Aust-Agder og 41% av tilsvarende i Vest-Agder ikke har flyttet ut av kommunen innen de fylte 35. Tilsvarende tall for kvinner er henholdsvis 17 og 28%.

Bofastheten var i perioden undersøkelsen omfatter sterkere for byer og bynære områder. På landsnivå utgjorde dette +3% for menn og +7% for kvinner. Forskjellen mellom menn og kvinner er minst i bykommuner. Dette forklares med at menn tradisjonelt har hatt størst interesse i (og for) fiske, jordbruk og næringsdrift. Disse næringene har tradisjonelt vært stedsbundet, noe de til dels fremdeles er.

I tilfellene der befolkningen må flytte for å ta høyere utdanning, har dette redusert bofastheten i stor grad. Dette gjelder utkantstrøk (for videregående skole) og generelt for høyere utdanning. Det finnes ingen markert endring i bofasthet for de som ikke trenger å flytte av utdanningshensyn. (Sørli 1993:23ff)

Tilbakeflytting har en tendens til å skje i familieetableringsfasen. Tendensen til tilbakeflytting er klarere i de mer sentrale strøkene enn i utkantstrøk. Tendensen er den samme for menn og kvinner og det er jevnt fordelt hvilken av kommunene (mannens eller kvinnens) man flytter tilbake til. (Sørli 1993:24)

Det er klare tegn på at eksurbanitet eller iallefall en pendlerregion har oppstått som fenomen i perioden. For Kristiansand er de største mottakerkommunene både for menn og kvinner Søgne, Songdalen, Vennesla og Lillesand, foruten Oslo. Innflyttere kommer i hovedsak til Kristiansand fra andre byer. (Sørli 1993:43)

### **3.3.3 Byidealer, bostedspreferanser og egenskaper ved boligområder**

Transportøkonomisk institutt gjorde i 2003 en undersøkelse angående *byidealer og bostedspreferanser* (Hjorthol 2003) i Oslo, Bergen og Trondheim.

Det er en markert oppslutning om hagebyidealet. Dette er ønsket om et passende hus med hage. Det normale i slike strøk er flermannsboliger med små enheter og mindre hager til

rimelige priser. Den er spesielt sterk tilslutning til at parker og grøntområder er viktig, svakest her er kort vei til større, uberørte friluftsområder. Dette kan ikke sies å være unaturlig i byområder. Det må her taes høyde for at for mange vil ikke friluftsområdene i de mest bynærme delene av f.eks Oslomarka fremstå som uberørt.

Det kan være verdt å merke seg det man kan kalle et misforhold mellom svarene angående en høy viktighet av parker og grøntområder og trygt for barn å leke ute sammenholdt med at leke- og idrettsplasser i nærheten fremstår som lite viktig for mange. Dette kan selvfølgelig ha en sammenheng med at trygt for barn og unge å leke ute slår direkte inn på trygghetsfølelsen til beboerne (de som svarer). Parker og grøntområder er også viktig for beboeren selv, mens lekeplassen ikke er viktig for personen selv.

*Tabell 3. 1 Andel som mener at ulike faktorer ved bolig-/ byområde som er svært viktig. Prosent (roterte faktorkomponenter i parentes)*

Forhold som anses svært viktige	Hageby	Funksjonalisme	Naboskap	Urbanisme
Parker og grøntområder	53 (.703)			
Kort veg til større, uberørte friluftsområder	42 (.696)			
Vakre omgivelser, gater og bebyggelse	46 (.605)			
Rolig, fredelig	49 (.553)			
Lett å komme fram med bil		32 (.842)		
Gode parkeringsmuligheter		38 (.745)		
Skjermet fra naboer		40 (.519)		
Kort veg til skole, barnehage			37 (.871)	
Lekeplasser i nærheten			31 (.870)	
Idrettsplasser i nærheten			20 (.801)	
Gode naboforhold			50 (.399)	
Trygt for barn å leke ute			60 (.697)	
Nær kafeer og restauranter				21 (.805)
Kort veg til kino og teater				22 (.781)
Variert tilbud av butikker				29 (.766)
Kort veg til butikker og service				41 (.741)
Kort veg til arbeidet				37 (.372)

TØI rapport 672/2003

(Hjorthol, Randi. TØI 672:2003)

Angående urbanismefaktorene ser man at det som benyttes oftest er viktigst å ha kort vei til, her angående kort vei til arbeidsplassen og til butikker og servicefunksjoner. Dette er begge faktorer som man kommer borti på daglig eller semidaglig basis. De faktorene på urbanisme som ikke er i daglig bruk er ikke like viktig å ha i nærheten.

### **3.3.4 Et økonomisk rasjonelt valg?**

Kan vi se på boligvalg som en økonomisk rasjonell beslutning? Menneskene velger det bosted som gir lavest mulig økonomisk utlegg, for eksempel til reising, oppvarming, kjøpekostnader osv. Dette er en teoretisk synsvinkel som lett blir for enkel, samtidig kan den til en viss grad forklare noe av bostedsvalgene. Nemlig det at en del velger å flytte lengre fra byen for å få råd til bosted med den størrelsen eller kvaliteten de etterspør. Da for eksempel en enebolig med god plass til barn. Dette er en rasjonell måte å se dette på. Samtidig kan man også si at man da handler etter de økonomiske teoriens begreper om egeninteresse, nytte og oppofrelse. Dette er for endel en kontroversiell måte å se det på. Randi Hjorthol (2003) hevder i *Byidealer og bostedspreferanser* at det er andre preferanser enn økonomi som er det primære.

Et sentralt spørsmål er om i hvilken grad benytter man seg av en fullstendig økonomisk måte å tenke på når man velger bosted. Regner man ut økte og reduserte kostnader og veier dem opp mot hverandre? Regner vi med tapt fritid (verdisatt med lønn etter skatt) blir det fort en sum på 200 kroner dagen for en pendler i tapt fritid før vi legger til reisekostnaden i seg selv. Hvor mye dyrere hus nærmere jobben ville man fått råd til over for eksempel 10 år?

### **3.3.5 Å stemme med føttene – flytting etter velferd**

I 1956 lanserte Charles Tiebout en teori om at mennesker flytter etter offentlig tilbud, nærmere bestemt det fenomenet som kalles ”å stemme med føttene”. I den amerikanske virkeligheten tilbyr lokalsamfunn et varierende tilbud av offentlige tjenester til forskjellige skattenivåer, alt etter hvor man har bosatt seg. Ved å legge flest mulig offentlige tjenester på lokalpolitisk nivå vil innbyggerene ifølge Tiebout flytte til det stedet hvor tilbudene i lokalsamfunnet maksimerer deres personlige velferd. En grunnleggende årsak til dette fenomenet er at en person alene kan ikke endre et samfunn gjennom en enkelt stemme i et demokratisk valg, slik at det faktisk kan være lettere endre ved å flytte. (Jacobsen 2009:106)

Denne teorien forutsetter at kostnaden ved å flytte (fremfor å bli boende) er satt til intet. Som teori forutsetter den at man vurderer alle sider ved lokal velferd når man først har bestemt seg for å flytte. Teorien kan ikke på egenhånd forklare all flytteeatferd, siden man for eksempel ikke kan forutsette at det finnes en relevant jobb for alle overalt. Pendling er heller ikke en del av denne teorien,. Dessuten forutsetter den at man har oversikt over all tilgjengelig informasjon og at man har en 100% rasjonell oppførsel. Her er det et stort praktisk problem i forhold til at det er mulig å innhente informasjon om skatter og avgifter, det er ikke så lett å

innhente informasjon om andre forhold som kvaliteten på de offentlige tilbudene. I praksis har teorien vist seg mest holdbar i bynære strøk, angående fenomener som eksurbanitet.

I Norge er det ikke være så store forskjeller på lokalsamfunnene som i USA, men det eksisterer endel forhold som gjør denne teorien relevant. Disse forholdene vil være for eksempel eiendomsskatt, foruten tilbud under kommunal kontroll som barnehage, skole, sosialhjelp osv. Kommunale avgifter og brukerbetalingen på tilbud som for eksempel renovasjon og kulturskole vil også kunne være med her.

Jeg først tilegge denne teorien en større betydning hvis man ser den i et bredere perspektiv enn den rene økonomiske tankegangen. Teorien vil omsatt i praksis omfatte mer enn kommunale skatter, avgifter og egenbetalinger for tilbud av en viss kvalitet (forholdet pris/kvalitet). Jeg vil anbefale å legge inn en rekke mulige bostedspreferanser som alle inngår i det som tilrettelegges av det offentlige. Det kan være sykkelveier, lekeplasser, tilrettelagte naturområder osv, som vil kunne være svært forskjellig fra kommune til kommune. Dessuten kan man i en vid forstand også inkludere mer individuelle faktorer som for eksempel nærhet til familie eller relevant jobb som elementer som kan maksimere den føyte velferden.

### **3.3.6 Samferdselsfaktoren**

Nye reisemuligheter kan åpne eksisterende områder for utvidet tilflytting og utbygging av nye boligområder. Det kan også føre til at områder skifter karakter og blir eksurbane, fordi man kommer inn i pendleravstand til nye jobber for de som allerede bor der (bremse/hindre utflytting). Pendling kan være et attraktivt alternativ når det ikke finnes relevant arbeid på hjemstedet. Det medfører at bedre kommunikasjoner kan utløse økt dagpendling, hvis man blir tilknyttet et større og mer variert arbeidsmarked.

Blant eksemplene på dette er Askøybroen som førte til 65% økt trafikk til Bergen. Eksempelet forteller ikke om dette er fritids- eller arbeidsrelatert, men eldre studier som det refereres til tilsier at prosjekter (spesielt fergeerstatning) gir en størst økning i fritidsreiser. Samtidig ble veksten i trafikken med åpningen av veisambandet KRIFAST (Frei-Kristiansund) ”kun” 20%, formodentlig fordi det markedet som ble åpnet ikke var attraktivt nok. Rapporten viser til Engdahl (1993) som tilsier at trafikkøkningen mye var relatert til handel. Virkningen på pendling tilsies å være et resultat av veier gir bedre kår for næringslivet. (Engebretsen 2001:19ff)



Rapporten viser også til Ryntveit og Lian (1993) som i en undersøkelse ikke fant samvariasjon mellom befolkning, pendling, sysselsetting og endret tilgjengelighet til flyplass, landsdelssenter, regionsenter. De antar virkningen hvis den finnes da må finnes på lokalt nivå (lavere enn kommune). (Engebretsen 2001:19ff)

### **3.4 Eksurbanitet**

Jeg har tidligere i dette kapittelet sett på en rekke sammenhenger og årsaker til at folk flytter, som alle kan påvirke det som jeg undersøker: eksurbanitet som fenomen. Dette er altså flytting fra bykommunene til mer landlige strøk rundt byene.

#### ***3.4.1 Det eksurbane levesettet***

Det klareste kjennetegnet til eksurbanitet er arbeidspendling. I tillegg er det endel andre fenomen som også preger det eksurbane levesettet. De som bor i typiske eksurbane områder, eller utenfor byer generelt, reiser i større grad enn bybeboere til en annen kommune for å få med seg kulturarrangement. Svært ofte går de reisene til regionsenteret. Samtidig kan man se for seg en allmenn oppfatning av at kulturen lever på bygdene, uten at denne statistikken bekrefter dette. Bosatte utenfor byene er på færre kulturarrangement enn bybefolkningen. Restaurantbesøk foregår ikke bare som ”pendling” inn til byene, men dette avhenger veldig av om regionen har flere desentraliserte restaurantlokaliteter eller ei. Fritidsreiser ut av egen kommune foregår gjerne til nabokommuner og er ofte forbundet med friluftaktiviteter. Vanlige aktiviteter som idrettslag, korps mv. foregår oftest på hjemstedet. (Berg et al 2004:143ff)

De som bor utenfor byene reiser også i større grad over kommunegrensene for å handle. (Berg et al 2004:144) Her spiller riktignok også store variasjoner i lokalisering av handlesparker inn, slik at det er vanskelig å si om dette gjelder overalt. For eksempel vil lokaliseringen av Sørlandsparken som nå ligger både i Lillesand og Kristiansand spille inn. Eller det at nærmeste større senter for mange i Oslo faktisk er lokalisert i Akershus. Samtidig skiller typisk eksurbanitet seg fra andre former for ”regionalt levesett”. Det typiske ”regionale mennesket” som flytter seg over kommunegrenser både i arbeids- og fritidssammenheng har gjerne ikke barn eller relativt voksne barn. Dette er en klar forskjell i forhold de eksurbane kvalitetene som er spesielt rettet mot barnefamilier, både når det gjelder selve bostedet og dets omgivelser. (Berg et al 2004:147)

### **3.4.2 Å definere eksurbane områder**

Endel definisjoner av eksurbane områder er lite tilpasset norske forhold. Et krav om at 20% av innbyggerne pendler til et storbyområde på minst 500 000 innbyggere stilles av Berube et al. (2006). Suttun et al. (2006) stiller det samme kravet til bystørrelse, med eksurbane områder plassert 16-24 kilometer unna. Jeg finner det lite formålstjenlig å se på kilometer, kanskje spesielt fordi det sier lite om reisetid alene. Det er lettere å tilpasse de mer generelle, nesten følelsesmessige krav, som "[...] exurban households aspire to have a rural life-style but with the advantages of urban opportunities. In a sense, they want to have their cake and eat it too" (Nelson 1992:356). Andre er også inne på mer følelsesmessige krav, som følelsesmessig tilknytning til byen. (Bruegmann 2005:86).

Norske definisjoner av eksurbanitet vil avvike endel fra disse amerikanske definisjonene. Dale et al (2002:47) hevder at eksurbanisering kan skje ved at stedene rundt en by går fra selvstendige steder til forsteder. Lillestrøm blir fremhevet som eksempel på et slikt sted, og det kan sies om svært mange av de stedene som svært ofte blir fremhevet som regionsentre i de lokale regionene rundt Oslo; spesielt Lillestrøm (Romerike), Ski (Follo) og Sandvika (Vestregionen). På Sørlandet vil en slik utvikling kunne skje for Lillesand, iallefall er muligheten der som en følge av nye og raskere samferdselsforbindelser. Jeg vil hevde at dette er en annen form for eksurbanitet, nemlig at i tillegg til at rurale områder eksurbaniseres vil semiurbane områder eller småbyer kunne transformeres til eksurbane områder.

En annen definisjon er at eksurbanitet skjer når veksten er større i omegnskommunen enn i bysenteret. Byområdene deles her inn i bykommunen, forstadskommuner og randsonekommuner. Her er det da forstadskommunen som har vekst og økende press på boligmarkedet, mens byen har høyt utdannings- og lønnsnivå og høye boligpriser. Randsonen preges av lite press. (Fosse et al 2003:66). Jeg finner en slik definisjon som for streng. Det kan være vanskelig å argumentere for at eksurbanitet ikke kan oppstå selv om det er byen har sterkest press på boligmarkedet, da det ofte vil være etterspørsel etter eiendommer som ikke typisk finnes i byen som skaper eksurbanitet. Dessuten vil det være andre typiske bykvaliteter som elementer i nærmiljøet som fører til eksurbanitet. Dog vil jeg godt kunne se at de trekkene som Fosse trekker frem, vil kunne øke fremveksten av eksurbane fenomener.

Overført til norske forhold kan vi da definere eksurbane områder som områder som ligger utenfor større byer og har stor grad av pendling til denne byen. Et eksurbant område er ikke en del av den sammenhengende bybebyggelsen og vil normalt, men trenger ikke, å ligge i en egen kommune. Områdene vil ha et landlig preg, selv om dette kan bety såvel byggefelt som spredt bosetning. Området bør ligge såpass nært en by at det er mulig å benytte byens kulturtilbud på kveldstid og i helger, da tilbud som kino, teater og restauranter.

De tydeligste eksurbane kommunene i Kristiansandsområdet er Søgne og Songdalen. Begge har svært begrenset med arbeidsplasser og mange må dermed pendle til Kristiansand. Boligområdene er til dels planlagt som områder som ligger svært nær definisjonen av eksurbant. Dette gjelder spesielt boligområder som Nodelandsheia og Vedderheia. Begge disse områdene er definerte boligfelt som har en selvstendig beliggenhet i forhold til øvrig tettbebyggelse. De ligger i markert avstand til Kristiansand, men samtidig så nært at det er fullt mulig å benytte byens kulturtilbud. Dette i forhold til at det er en rimelig reisetid til byen som muliggjør reiser dit både i forbindelse med arbeid og fritid.

I denne oppgaven vil jeg i måtte bruke en noe avvikende form for definisjon av begrepet eksurbanitet. De store boligområdene med eksurbane trekk i Kristiansand blir ikke undersøkt, jeg bruker begrepet om de som bor i en annen kommune med klare eksurbane trekk og pendler til Kristiansand. Forskjellen er at en del av boligområdene jeg omtaler ikke er bygd med en eksurban tankegang, men det jeg fokuserer på har uansett en rekke eksurbane trekk.

### 3.5 Faktorer jeg undersøker

Teoriene gir en forventning om at samfunnet i dag er organisert slik at mye moderne næringsliv er lokalisert i sentrale strøk, mens hjørnesteinsbedrifter og tradisjonelle næringer er lokalisert mer i spredtbygde strøk. Dette påvirker hvor vi bosetter oss, samtidig som avstander er et mindre problem å overvinne enn før. Dette gir en regionalisering, hvor disse faktorene kan virke både med og mot hverandre.

Samtidig er vi i en syklus hvor vi flytter mer og har flere faser i livet. Samtidig blir enkelte faser lengre og for eksempel etableringsfasen skjer på annet tidspunkt enn for få år siden. Preferansene for hvor vi ønsker å bo forandres også. Ikke bare gjennom nye muligheter, men også fordi hva som er viktig stadig er i forandring.

Dette gir blant annet rom for eksurbaniteten, som har en del trekk som er viktige for valget av en slik tilværelse. Dette kan uttrykkes gjennom et sett med variabler som kan si noe om hvor folk ønsker å bo, og som jeg ønsker å undersøke. Da basert på:

Nærhet til arbeidsplass – så nærme som mulig av de alternativene som oppfyller flest mulig av de andre preferansene.

Nærmiljø – et godt, trygt nærmiljø som har de mulighetene man ønsker seg.

Offentlig servicetilbud – selv om flytting basert på kommunale tjenester er lite kjent er samtidig gode offentlige tilbud innenfor de områdene man har bruk for viktige.

Omgivelser – mange ønsker grønne omgivelser med mulighet for friluftsliv uten å måtte reise for langt, samtidig som mange gjerne også vil kombinere det med et urbant miljø.

Boligen – Det er viktig å ha en bolig hvor man får en del for pengene, da etter om man ønsker sentralt, god plass, enebolig eller leilighet.

Venner og familie – I noen faser av livet er venner viktig, i andre kan familien være viktigst.

## 4. Metode

---

Gjennom å undersøke eksurbanitet håper jeg å få mer kunnskap om hvorfor dette fenomenet hender og hva som særpreger dette. Jeg håper å finne frem til bostedspreferansene som preger valget av en eksurban livsstil og hvordan individene lever i en slik livsstil.

Kapittelet begynner med å begrunne mitt valg av metode, før jeg senere kommer mer spesifikt inn på metoden og hvordan den metodiske undersøkelsen ble gjennomført.

Jeg gjennomfører en undersøkelse hvor jeg ser på bostedspreferansene til de som velger den eksurbane livsstilen. Her vil jeg undersøke et antall enheter som har valgt å bosette seg i en annen kommune enn den de arbeider i. Jeg ønsker å ha et bredest mulig datagrunnlag og har derfor valgt å bruke kvantitativ metode. Jeg mener dette gir et mye bredere grunnlag til å få frem de forskjellige bostedspreferansene og forholdet mellom disse. Dessuten mener jeg en slik metode er bedre til å få frem de resultatene som er relevante.

Først vil jeg gå tilbake til problemstillingen og det jeg kaller de sentrale spørsmål: Hvem reiser ut? Hvorfor reiser de ut? Hvor mye reiser de ”inn” igjen? Hvorfor reiser de inn igjen? Denne måten å se problemstillingen på er litt mangfoldig, men det etableres en årsakssammenheng. Det blir en måte å få frem en sammenheng som kausal, fordi det etableres årsaker og virkninger. (Jacobsen 2000:76) Det er en rekke årsaker som ligger bak virkningen, nemlig at de flytter ut fra byen til omlandet. Det at de flytter ut er igjen årsak til en ny virkning, de reiser inn igjen. Det kan også være forskjellige formål med reisen inn. Undersøkelsen i seg selv vil være sammenlignende og beskrivende, da den forteller om et fenomen. Resultatet av undersøkelsen kan igjen beskrive kausale sammenhenger i dette fenomenet.

#### **4.1 Metodens særpreg**

Den kvantitative metoden utpreger seg ved at innsamlingen foregår ved forhåndsvalgte spørsmål og svaralternativer, eventuelt observasjoner, gjennom et skjematisk oppsett. Det er en grunnleggende forutsetning i denne metoden at den sosiale virkeligheten kan måles metodisk og at informasjonen kan uttrykkes i tall. Instrumentet i undersøkelsen er spørreskjemaet. En forutsetning for valget er at informasjonen man ønsker å få kan uttrykkes gjennom faste svaralternativ. (Jacobsen 2000:31)

Denne formen for undersøkelse gir mulighet for anonyme svar. Det vil være en distanse mellom den som utformer skjemaet (forsker) og den som utfyller dette (intervjuobjektet). En slik form for undersøkelse krever at forsker har god kunnskap om emnet og har de nødvendige spørsmål og svaralternativer i skjemaet, da det ikke er mulig å gå tilbake eller stille oppfølgingsspørsmål utover det som står i skjemaet. Eventuelle undersøkelseeffekter som oppstår på grunn av forskerens utforming av spørsmål og svaralternativer kan redusere undersøkelsens holdbarhet, for eksempel ved at spørsmål kan være ledende eller at svaralternativene kan oppleves som lite relevante for den som besvarer undersøkelsen. Slike undersøkelser vil ofte ha en god generell gyldighet fordi det er mulig å ha et stort og bredt utvalg. Skjevhet ved at ikke svarandelen speiler utvalget kan forekomme. (Jacobsen 2000:30ff).

#### **4.2 Om undersøkelsen**

Den typiske eksurbaniteten, som tilfredsstiller de fleste kravene jeg har skrevet om i teorikapittelet, finnes ikke. Jeg forventer å finne at praksis kan være veldig forskjellig fra teori, også innenfor et såpass begrenset tema.

Jeg har som tidligere nevnt definert eksurbanitet som noen som bor utenfor den sentrale byen (kommunen) de arbeider i. Dette gir en praktisk fordel i undersøkelsen med at det ikke er noen tvil om at det er en reell avstand mellom bosted og arbeidssted. Dessuten er det et mer aktivt valg, og mindre typisk, å flytte mellom kommuner enn innenfor en kommune.

Kommunene som er med i undersøkelsen har en forskjellig historie. Jeg vil ikke utelukke at tidligere industrikommuner og landbrukskommuner kan oppleve forskjeller i hvordan de har en fremvekst av eksurbane elementer og undersøkelsen vil kunne ta høyde for dette.

Målet med undersøkelsen er å forhåpentligvis finne fellestrekk i bostedspreferansene til eksurbane innflyttere. Derfor er undersøkelsen sammenlignende.

Gjennom å forklare preferansene for valg av bosted vil undersøkelsen være beskrivende, ved at respondentene gir uttrykk for sine preferanser og oppfyllelsen av disse, foruten forholdet mellom dem og hvilke preferanser som fremstår som uviktige. Samtidig håper jeg at den også kan være forklarende, gjennom at jeg gjennom disse svarene kan forklare fenomenet på en generell basis.

Undersøkelsen må være troverdig gjennom at spørsmålene gir svar på det jeg lurte på og ikke alt mulig annet, eller at den ikke svarer på problemstillingen.

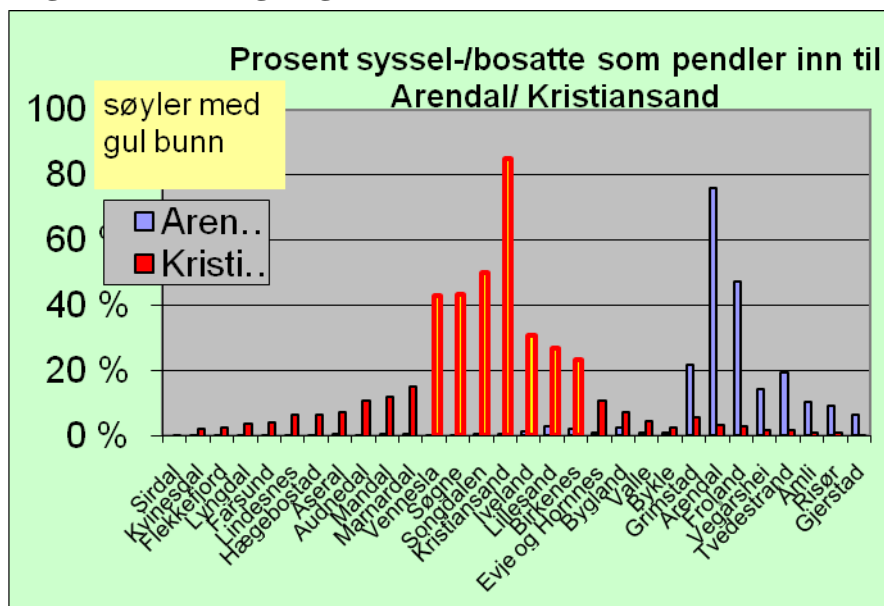
#### **4.3 Utvalg av enheter**

Primærdata er opplysninger som forskeren samler inn selv, for eksempel gjennom intervjuer. Disse dataene er skreddersydd etter problemstillingen. Mine primærdata skaffes gjennom en større spørreundersøkelse gjennomført via spørreskjemaer sendt med post. I dette tilfellet fremstår det som den eneste løsningen som kunne kombinere tilgang til opplysninger om respondenter og en praktisk gjennomføringsmåte.

Grunnlag for å velge ut enheter var å sette opp området (kommunene) som skulle omfattes av undersøkelsen. For å velge ut et område var jeg avhengig av å finne et område som hadde et sentrum og et omland. Omlandet må stå i avhengighet til sentrumet og må være definerbart. Fra omlandet og til sentrumet må det finne sted en dagpendling som er større enn utpendlingen. Dessuten bør det finne sted en regionalisering, hvor man har en nettoutflytting fra sentrumet til omlandet.

#### 4.4 Valg av region

Figur 4.1 Pendling i Agder



Tilgjengelig statistikk viser om Kristiansandsregionen tilfredsstiller disse kravene jeg har stilt til en region av denne typen.

(<http://knutepunktsorlandet.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=30&Mid2=185&FilId=735&back=1>, 1.9.2010)

Pendleraktiviteten danner et viktig grunnlag for utvelgelsen av region for min undersøkelse. Som man ser av grafene så er pendlerandelen til Kristiansand av de sysselsatte bosatte størst i Søgne, Songdalen, Vennesla, Iveland, Birkenes og Lillesand. Dessuten ligger så godt som hele arealet i de kommunene innefor 1 time med bil til Kristiansand, dog med delvis unntak for Iveland. Blant de øvrige kommunene som også ligger innenfor det vi kan betegne som dagpendlingsavstand, er tallene markert lavere. Dette gjelder kommunene Marnardal, Mandal, Iveland og Evje og Hornnes hvor kun enkelte deler av kommunene ligger innenfor 1 time i bil til Kristiansand. Du ser også at tendensen hverken er tilfeldig eller unik. Det samme fenomenet finner vi i Arendal, med nærkommunene Froland og Grimstad som store pendlerkommuner.



**Tabell 4.1 Arbeidspendling i Kristiansandsregionen**

<b>2008</b>												
<b>Til / Fra</b>	<b>Lillesand</b>	<b>Birkenes</b>	<b>Iveland</b>	<b>Kristiansand</b>	<b>Vennesla</b>	<b>Songdalen</b>	<b>Søgne</b>	<b>Bor og arbeider i knutepkt</b>	<b>Innpendling fra knutepkt</b>	<b>Arbeidsplasser i kommunen</b>	<b>Innpendling fra utenfor knutepkt</b>	<b>% bosted utenfor knutepkt</b>
<b>Lillesand</b>	2448	202	5	314	25	8	13	3015	567	3612	597	16,5
<b>Birkenes</b>	193	1168	8	97	24	4	1	1495	327	1585	90	5,7
<b>Iveland</b>	4	22	201	16	57	2	1	303	102	326	23	7,1
<b>Kristiansand</b>	1258	492	179	34415	2695	1491	2188	42178	8303	48354	5636	11,7
<b>Vennesla</b>	22	62	139	765	2906	51	40	3985	1079	4164	179	4,3
<b>Songdalen</b>	12	19	2	572	96	890	247	1838	948	2049	211	10,3
<b>Søgne</b>	18	9	7	614	71	213	2188	3120	932	3415	295	8,6
<b>Totalt</b>	3955	1974	541	36793	5874	2659	4678	56474				

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202008.pdf>, 2.9.2010

Ser vi på de eksakte tallene utgjør den største gruppen av arbeidstakere i alle kommuner individer som bor og jobber i samme kommune. Det som er verdt å merke seg er de kommunene der utpendlingen er stor. Dette gjelder naturlig nok, for de fleste kommuners del, arbeidstakere som pendler til arbeidssted i Kristiansand.

Det som er verdt å merke seg er den store andelen av arbeidstakerene fra Songdalen som pendler til Kristiansand. Det er ca 50% flere som bor i Songdalen og pendler til Kristiansand – enn de som både bor og jobber i Songdalen kommune.

I Søgne ser vi at antallet på pendlere til Kristiansand omtrent er på samme nivå med de som bor og jobber i Søgne kommune.

Et stort antall pendlere til Kristiansand finner vi også i Vennesla. De utgjør omtrent 90% av tallet på de som både bor og jobber i Vennesla, med forholdet 2695 mot 2906.

Disse 3 kommunene utgjør altså de store pendlerkommunene til Kristiansand og dermed de kommunene hvor mange kan ha valgt å bosette seg eksurbant.

**Tabell 4.2 Pendling Kristiansand - Lillesand**

Pendling mellom kommunene			
2000	2008	Endring	
1250	1633	+383	+31%

<http://knutepunktsorlandet.no/Filnedlasting.aspx?MIId1=30&MIId2=185&FilId=735&back=1>, 1.9.2010

Dette er et eksempel på økningen i arbeidspendling mellom to av kommunene i Kristiansandsregionen.

Dette er riktignok tall som omhandler ”begge retninger” mellom kommunene, men gir en god pekepinn på økningen. Det kan være at noe av økningen stammer fra ansatte i Post- og teletilsynet i

Lillesand, men de fleste ansatte der bor i Lillesand i følge PTT selv. Til sammenligning så økte pendlingen Grimstad – Arendal med 23% i samme periode, noe av årsaken til at denne økningen Lillesand – Kristiansand er så mye større, tilskrives en forventningseffekt angående nye E18 som åpnet i 2009.

Valg av flyttekommune til kun å omfatte Kristiansand ble gjort fordi jeg har valgt å fokusere på de som velger å flytte ut av byen og til de eksurbane omgivelsene, altså de typiske eksurbane. Det kunne også vært interessant med svar fra de som flytter mot sentrale strøk, men stopper i omegnskommunene. Dog vil dette vært på siden av problemstillingen. Et valg av kun utflyttere fra Kristiansand vil også tilsi at de fleste har en relasjon til den kommunen og dermed kan jeg undersøke i hvilken grad den relasjonen opprettholdes også etter utflyttingen. Dette er en sentral del av problemstillingen.

#### **4.4.1 Flytting i Kristiansandsregionen**

Hvordan mitt utvalg er en del av det større bildet kan man få et overblikk over ved å se på flyttestatistikken for regionen i sin helhet. Her har jeg valgt å vise statistikken over begge årene jeg undersøker, for å vise at det ikke er tilfeldige forandringer som kan påvirke undersøkelsen.

**Tabell 4.3 Flytting i Kristiansandsregionen (Knutepunkt Sørlandet) 2008**

2008												
Fra \ til	Lillesand	Birkenes	Kristiansand	Vennesla	Songdalen	Søgne	Ut av kommunen	Totalt	Befolkning	Andel innen regionen i %	Sum fra til øvrige i regionen	Innen regionen
Lillesand	533	30	117	3	3	8	431	964	9238	55	161	33
Birkenes	38	272	55	8	6	3	246	518	4503	53	110	37
Kristiansand	139	95	8460	250	194	278	3450	11910	78919	71	956	-190
Vennesla	8	10	236	806	14	18	517	1323	12776	61	286	4
Songdalen	0	8	162	18	268	58	347	615	5728	44	246	14
Søgne	9	4	196	11	43	681	443	1124	10050	61	263	102
	194	147	766	290	260	365	Sum til kommunen fra øvrige i regionen					

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202008.pdf>

**Tabell 4.4 Flytting i Kristiansandsregionen (Knutepunkt Sørlandet) 2009**

2009												
Fra \ til	Lillesand	Birkenes	Kristiansand	Vennesla	Songdalen	Søgne	Ut av kommunen	Totalt	Befolkning	Andel innen regionen i %	Sum fra til øvrige i regionen	Innen regionen
Lillesand	545	42	99	6	3	5	416	961	9329	57	154	55
Birkenes	38	243	43	9	0	0	262	505	4608	48	91	42
Kristiansand	144	67	8829	297	202	243	3472	12301	80109	72	953	-178
Vennesla	8	15	223	908	42	13	508	1416	12886	64	301	53
Songdalen	6	5	188	19	347	60	394	741	5804	47	278	35
Søgne	13	4	222	23	67	766	579	1345	10417	57	329	-7
	209	133	775	354	313	322	Sum til kommunen fra øvrige i regionen					

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202009.pdf>

**Tabell 4.5 Flyttegevinster 2008**

<b>Flyttegevinst</b>						
<b>Fra \ til</b>	<b>Lillesand</b>	<b>Birkenes</b>	<b>Kristiansand</b>	<b>Vennesla</b>	<b>Songdalen</b>	<b>Søgne</b>
<b>Lillesand</b>	0	-8	-22	-5	3	-1
<b>Birkenes</b>	8	0	-40	-2	-2	-1
<b>Kristiansand</b>	22	40	0	14	32	82
<b>Vennesla</b>	5	2	-14	0	-4	7
<b>Songdalen</b>	-3	2	-32	4	0	15
<b>Søgne</b>	1	1	-82	-7	-15	0

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202008.pdf>

**Tabell 4.6 Flyttegevinster 2009**

<b>Flyttegevinst</b>						
<b>Fra \ til</b>	<b>Lillesand</b>	<b>Birkenes</b>	<b>Kristiansand</b>	<b>Vennesla</b>	<b>Songdalen</b>	<b>Søgne</b>
<b>Lillesand</b>	0	4	-45	-3	-3	-8
<b>Birkenes</b>	-4	0	-24	-6	-5	-4
<b>Kristiansand</b>	45	24	0	74	14	21
<b>Vennesla</b>	3	6	-74	0	23	-10
<b>Songdalen</b>	3	5	-14	-23	0	-7
<b>Søgne</b>	8	4	-21	10	7	0

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202009.pdf>

Den store majoriteten flytter ikke overraskende innen egen kommune. Dog er det verdt å merke seg at denne andelen er mindre i omegnskommunene enn i Kristiansand. Dette kan være fordi omegnskommunene er vekstkommuner med stor tilflytting.

Det som er viktig å legge merke til er at Kristiansand har den største negative flyttebalansen innenfor regionen (Knutepunkt Sørlandet). Både i 2008 og 2009 var det ca 200 flere som flyttet fra Kristiansand enn inn, sett innenfor regionen. Kristiansand lekker altså innbyggere til omlandet. Legg merke til at Kristiansand ikke bare lekker til regionen generelt, de har faktisk flyttetap til alle kommunene hver for seg i begge årene.

Det er også verdt å merke seg at til alle kommunene er det utflyttere fra Kristiansand som utgjør den største gruppen av innflyttere. Nå henger dette sammen med at Kristiansand er en

mye større kommune enn de andre. Alikevel, når vi justerer for folketall vil likevel Kristiansandere på flyttefot til omlandet peke seg ut. Hver ca 540. kristiansander flyttet til Lillesand, men hver ca 875. innbygger i en av de andre kommunene flyttet dit. Det vil si at Kristiansandere flytter mer til andre knutepunkt-kommuner enn innbyggere fra øvrige kommuner i regionen.

Ser vi dette i sammenheng med at Kristiansand er kommunen som utpeker seg med stort flyttetap danner det seg et mønster. Det mønsteret forekommer over flere år og er ikke tilfeldig.

Det er i liten grad flytting mellom omegnskommunene. Ser vi på tallene under ett er det bare mellom Søgne og Songdalen det er merkbart med flytting utover enkeltflyttinger, foruten til en viss grad også mellom Lillesand og Birkeland. Samtidig er disse tallene også så små at det ikke gir noe grunnlag for å konkludere. Det kan påpekes at statistikk over mange år også kan gi holdepunkter for eksurban flyttetrend fra Lillesand til Birkeland.

Ser vi på tallene for flytting fra Kristiansand viser tallene en antydning til ujevn tendens hvis vi ser det på kommunenivå. Mye av forklaringen til dette kan være tilfeldige variasjoner i tilgjengelighet på boliger, foruten ferdigstillelse av boligprosjekter og -områder i de enkelte kommunene. Dog ser vi at Søgne, Vennesla og tildels Birkenes peker seg ut som kommuner med mye tilflytting.

Iveland kommune er også med i Knutepunktsamarbeidet, men var ikke blant de opprinnelige kommunene her. Iveland er også den eneste kommunen i knutepunktet som ikke grenser til Kristiansand og har en reiseavstand fra kommunesenter til Kristiansand som er markert lengre enn for de andre kommunene i knutepunktet. Kommunen er også markert mindre i innbyggertall enn de andre og har såpass få pendlere (se tabellen nedenfor) at det ville vært vanskelig å få gode data herfra. Derfor har jeg valgt å utelate Iveland kommune.

Kristiansandsområdet har også en tilleggsverdi som undersøkelsesregion med sin beliggenhet rundt Universitetet i Agder i det som kan kalles universitetets kjerneområde. Dessuten har kommunene i Kristiansandsområdet gjennom det interkommunale samarbeidet i Knutepunkt Sørlandet og Areal- og transportplanleggingsprosjektet gjennomført undersøkelser og utarbeidet rapporter og statistikk på en rekke områder som jeg kunne bruke som

sekundærdata. Dette sikret meg en god oversikt over hva man kjenner til, og ikke kjenner til, angående pendling i denne regionen.

Enhetene i undersøkelsen vil være personer som i løpet av 2008 og 2009 har flyttet fra Kristiansand til enten Søgne, Songdalen, Vennesla, Birkenes eller Lillesand. Grunnen til at disse kommunene er valgt, er at dette er kommuner som grenser til Kristiansand og statistikk viser at disse kommunene har mye trafikk til Kristiansand. Alle disse kommunene er med i Knutepunkt Sørlandet og ATP-prosjektet.

#### **4.5 Kommunene**

De omtalte kommunene ligger med Kristiansand som et sentrum med de andre kommune spredt rundt. Forøvrig er alle kommunene et resultat av sammenslåing av mindre kommuner. Knutepunkt Sør er et interkommunalt samarbeid som skal samordne ulike former for interkommunal virksomhet og sikre helhetlige og gode løsninger for innbyggere og næringsliv innenfor regionen. I tillegg til å sikre et godt tjenestetilbud var en av de viktige grunnene til dette samarbeidet var en forståelse av at regionen utgjorde et felles bo- og arbeidsmarked. Dette mener man at legger til rette for, men faktisk også krever, et samarbeid mellom kommunene.

(<http://www.knutepunktsorlandet.no/artikkel.aspx?AId=86&back=1&MId1=183>, 27.10.2010)

**Figur 4.2 Kristiansandsregionen (Knutepunkt Sørlandet)**



(<http://www.knutepunktsorlandet.no/artikkel.aspx?AId=86&back=1&MIId=183>, 27.10.2010)

Kristiansand er ikke bare lokalt knutepunkt, men regionsentrum for Sørlandet. Det er den største byen i landsdelen og knutepunkt for samferdselsnett. Byen har fylkeskommunen og fylkesmannen lokalisert i sentrum. Byen består av sentrum og sentrumsnære områder, men har også endel boligområder langt fra sentrum og enkelte ”selvstendige” bygder og områder. Til relativt stor by å være har Kristiansand en lavere andel leiligheter og høyere andel eneboliger i forhold til sammenlignbare norske byer. Kristiansand har hatt utbygging av både sentrale og mer ”selvstendige” boligområder i 2008 og 2009.

Vennesla er en tidligere industrikommune. Det finnes fremdeles endel industri- og bedriftsrettet næringsvirksomhet i kommunen. Det er ca 15 kilometer fra Vennesla sentrum til Kristiansand sentrum. Det finnes ingen kjøpesentre i kommunen. Vennesla sentrum har naturlige sentrumsfunksjoner, samfunnsinstitusjoner, stasjon mv. I dette området har det foregått en del boligutbygging i perioden jeg undersøker. Foruten dette finnes det flere små sentrum i kommunen, men disse har i hovedsak kun matvarebutikk(er) og lite handel utenom dette. For noen av dem vil Evje være nærmeste større tettsted. Større boligfelt finnes på

Kvarstein (ca 8 km fra Kristiansand) og rundt Vennesla sentrum. Bebyggelsen er for Kvarsteins del sammenhengende med bebyggelse i Kristiansand.

Songdalen er opprinnelig en landbrukskommune. Sentrum i kommunen er Nodeland som har sentrumsfunksjoner, noe handel og stasjon. Det er ca 12 kilometer fra Nodeland til Kristiansand. Større boligfelt finnes på Brennåsen (ca 10 km fra Kristiansand, har også noe handel), og på Nodelandsheia og Hortemo (begge 2 km ovenfor Nodeland i hver sin retning). Nodeland har hatt en urbanisering med utbygging med leilighetsbygg, men lite er ferdigstilt i perioden jeg undersøker. Kommunen har flere småsteder med begrenset butikktilbud (hovedsaklig kun matvarer).

Søgne er en tidligere landbrukskommune som har endret seg til å for en stor del være en pendlerkommune. Det er ca 15 km fra Kristiansand til kommunesenteret Tangvall som har de vanlige sentrumsfunksjonene. Foruten Tangvall finnes det noe handel i Høllen og Lunde (2-3 km fra Tangvall) og Langenes mellom Tangvall og Kristiansand. På og rundt alle disse stedene finnes det større boligområder av eldre og nyere dato, enkelte av disse har hatt utbygging som har vært ferdigstilt i 2008 og 2009. For boligområdene lengst vest i Søgne kan Mandal fremstå som den nærmeste byen.

Birkenes er en landbrukskommune med kommunesentrumet Birkeland ca 30 km fra Kristiansand. Birkeland har sentrumsfunksjoner og noe industri. Birkeland har hatt noe nybygging, men lite i den aktuelle perioden. Det finnes begrenset med større boligområder utenfor Birkeland, men det er flere småsteder som har matvarebutikker. Disse ligger alle lenger fra Kristiansand enn Birkeland.

Lillesand er en by med omland med kommunesentrum som ligger 30 km fra Kristiansand. Kommunesenteret Lillesand er en småby og har ”det meste”. Det finnes enkelte boligområder mellom Lillesand og Kristiansand, men ingen sentre (Sørlandsparken i Kristiansand går såvidt inn i Lillesand). Mesteparten av bebyggelsen er lokalisert nær kommunesenteret. Det finnes kjøpesenter på østsiden av Lillesand, og noe bebyggelse ligger også nær Grimstad.



**Tabell 4.7 Nøkkeltall om kommunene**

	Kristiansand	Søgne	Songdalen	Vennesla	Birkenes	Lillesand	Tall fra
<b>Innbyggere</b>	80 109	10 417	5804	12 886	4608	9329	2009
<b>Andel av sysselsatte til Kristiansand</b>	-	41%	45%	41%	23%	22%	2009
<b>Areal (km2)</b>	276	151	216	384	674	190	2009
<b>Innbyggere med høyere utdanning</b>	28,9%	24,2%	17,5%	14,1%	19,1%	26,5%	2009
<b>Snittinntekt (kr)</b>	343 700	354 000	319 300	306 800	305 800	341 100	2008
<b>Barnehagedekning</b>	89,0%	77,9%	79,6%	86,4%	81,9%	85,7%	2010
<b>Boligpris (m2)</b>	20 329	18 176	13 665	14 323	-	19 438	2009

<http://www.birkenes.kommune.no/>, <http://www.lillesand.kommune.no/>,  
<http://www.vennesla.kommune.no/>, <http://www.kristiansand.kommune.no/>,  
<http://www.songdalen.kommune.no/>, <http://www.sogne.kommune.no/> (alle: 1.9.2010),  
<http://knutepunktsorlandet.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=30&Mid2=185&FilId=735&back=1>,  
(1.9.2010), <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/befteft/tab-2009-06-16-02.html> (10.10.2010),  
<http://www.ssb.no/kostra/> (18.11.10), Fedrelandsvennen nr 144, 28.6.2010

Kommunene kan deles inn i tre grupper angående innbyggere. Kristiansand er klart størst, og Songdalen og Birkenes er av det vi kan kalle en helt gjennomsnittlig størrelse. Søgne, Vennesla og Lillesand er klart større og det antyder om ikke direkte pressområde så at det er attraktive bokommuner med sentral beliggenhet. Legg også merke til at Vennesla og Birkenes sitt store areal, noe som viser det at begge kommunene har relativt store områder med svært lite bebyggelse.

Kristiansand, Søgne og Lillesand utpeker seg med et høyere utdanningsnivå enn de andre kommunene. Jeg skal være forsiktig med å si noen årsak, men disse kommunene har et klart mindre distriktspreg enn de andre kommunene. Dette preger også næringene, hvor Songdalen og Birkenes har beholdt endel av landbrukspreget som Søgne har mistet. Vennesla er en blanding av distrikts- og tidligere industrikommune. Utdanningsnivået speiler seg også i inntektsnivået. Det er også verdt å merke seg at Kristiansand har best barnehagedekning. Søgne og Songdalen ligger klart bak, med Birkenes like foran.

**Tabell 4.8 Boligpriser over tid**

Boligpriser (m2)	2002	2009
Lillesand	10559	19438
Birkenes	-	-
Kristiansand	10983	20329
Vennesla	7267	14323
Songdalen	8416	13665
Søgne	10236	18176

Fedrelandsvennen nr 144, 28.6.2010

Som vi ser har alle kommunene hatt en kraftig økning, samtidig har vi endel spennende tendenser. Avstanden mellom enkelte kommuner har forandret seg kraftig. Vennesla har økt verdien av sine boliger og passert Songdalen. Avstanden mellom Kristiansand og kommunene Lillesand og Søgne har økt relativt sett mer enn jevn prisstigning. Dette tilsier at Lillesand og Søgne har blitt steder hvor du får ”mer for pengene” i 2009 enn 2002. Vi må også se på boligtypene. Med unntak av enkelte leilighetsbygg i kommunesentrene er alle kommunene rundt Kristiansand eneboligkommuner. Kristiansand har leiligheter i sentrum og delvis også utenfor. Leiligheter har normalt høyere kvadratmeterpris enn eneboliger. Dette bør i praksis bety at det i utkanten av Kristiansand vil være rimeligere eneboliger enn i f.eks. Søgne. Vennesla og Songdalen vil jeg derimot anta at har eneboliger som er rimeligere enn de fleste i Kristiansand.

**Tabell 4.9 Eiendomsskatt**

	Skattenivå	Bunnfradrag	Anm.
Lillesand	0,2%	600000	Fratrekk av omsetningsverdi: 37%
Birkenes	0	-	
Kristiansand	0,7%	-	Takst og bunnfradrag satt slik at den tilsvarer en gitt inntekt til kommunen og ikke etter reell pris på eiendom. Endelig sum er ikke satt per dags dato.
Vennesla	0,3%	150000	
Songdalen	0,2%	-	
Søgne	0,2%	650000	

Fedrelandsvennen nr 144, 28.6.2010

Som man ser ligger nabokommunene gjennomgående lavere enn Kristiansand når det gjelder eiendomsskatt. Med romslig bunnfradrag ligger Søgne og Lillesand på et nivå hvor det kun er de mer eksklusive eiendommene som belastes med en skatt som faktisk kan utgjøre en viss verdi. Jeg plikter å gjøre oppmerksom på at Kristiansand endrer skatten i disse dager og det er de nye tallene som er i tabellen.

#### 4.6 Valg av respondenter

Tilgang til respondenter måtte gjøres via Det sentrale Folkeregisteret. Jeg søkte og fikk tilgang til en oversikt over alle som hadde flyttet fra Kristiansand til Søgne, Songdalen, Vennesla, Birkenes og Iveland i løpet av 2008 og 2009. Dataene omfattet navn, nåværende adresse, tidligere kommune (Kristiansand), fødselsår og flyttedato. Totalt vil undersøkelsen omfatte 1909 personer, med fratrekk for barn.

Valget av år skjedde på bakgrunn av at jeg ønsket en relativ fersk erfaring. Lang botid på ny adresse medfører større risiko for at de årsakene som oppgis er noe de har kommet på i ettertid og ikke var vektlagt på flyttetidspunktet. En relativ nylig flytteprosess vil forhåpentligvis bety at det er lite etterrasjonalisering av svarene, selv om jeg må ta høyde for at dette fenomenet har inntruffet. Avgrensningen til 2009 og ikke nærmere dags dato er av praktiske årsaker da jeg ikke har sekundærdata for flytting senere enn 2009..

Dette kan sammenfattes som noe som Thagaard (2003:54) kaller *strategisk tilgjengelighetsutvalg* hvor jeg må balansere hensyn til et tilfeldig utvalg i forhold til det at jeg må bruke et utvalg som kan gi gode svar på min problemstilling.

##### 4.6.1 Undersøkelsens spørsmål

Undersøkelsen har spørsmål rettet inn mot tre områder:

Det første er i hvor ofte respondentene reiser til Kristiansand for å dra på arbeid, delta på faste eller sporadiske fritidsaktiviteter (inkludert kultur), handler eller besøker venner/familie.

Det andre området undersøkelsen dekker er hvilke preferanser som ble vurdert da man valgte å flytte til en ny kommune. Spørsmålene dekker et vidt spekter fra avgiftsnivå via kommunale tjenester til fritidsmuligheter:

- Ønsket større, rimeligere bolig
- Andre omgivelser
- Annen person i husstanden fikk ny jobb i kommunen jeg flyttet til
- Kommunen har et godt rykte
- Lavere kommunale skatter/avgifter
- Bedre barnehage-, skole-, helse-, kulturtilbud

- Ville tilbake til tidligere bostedskommune
- Mer barnevennlig område
- Et mindre lokalmiljø
- Nærmere venner/familie
- Nærmere skog-/friluftsområder
- Nye vei-/bussforbindelser mellom ny bolig og arbeidsplass

Dessuten vil jeg som et tredje område se på husstanden. Hva slags bolig de flyttet fra og til, inntektsnivå, utdanning, størrelse på husstanden og antall barn i husstanden. De viktigste svarene i undersøkelsen vil være de som oppgir at de på rimelig daglig basis pendler til jobb i Kristiansand.

Utover dette vil jeg også kunne bruke data fra folkeregisteret for å kontrollere statistikken i undersøkelsen i forhold til alle de 1909 personene som har flyttet ut i perioden angående sammenhenger mellom husstandsstørrelser, alder, flytted- og tidspunkt. I tillegg til undersøkelsen vil jeg også se på flytte- og pendlerstatistikk for de aktuelle kommunene, informasjon om kommunale skatter og avgifter, boligpriser i de forskjellige kommunene med videre.

#### ***4.6.2 Kommunefordeling og svarprosent***

Undersøkelsen bestod av 781 utsendte skjemaer. Av dem kom 30 i retur på grunn av ukjent adressat, slik at jeg regner tallet på husstander som 751. I hver husstand ble skjemaet sendt til den eldste personen, dette er en standardmåte å gjennomføre en slik undersøkelse på. Jeg anser at å sende skjemaet til alle over 18 år ikke ville gitt noen ytterligere svar. Dessuten ville jeg da risikert lavere svarprosent på grunn av for eksempel borteboende studenter som er registrert på hjemadressen og skjevhet fordi husstander med flere personer ville bli overrepresentert i svarene i forhold til små husstander. Alle spørreskjemaene hadde vedlagt informasjonsbrev og svarsendingskonvolutt betalt av Universitetet i Agder.

Jeg har satt opp følgende fordeling på hvordan utsendte skjemaer og svar fordeler seg mellom kommunene.

**Tabell 4.10 Utsendte og mottatte skjema**

	<b>Utsendte skjema</b>	<b>Mottatte skjema</b>	<b>Svarprosent</b>
<b>Lillesand</b>	106	52	49%
<b>Birkenes</b>	64	18	28%
<b>Vennesla</b>	245	53	21%
<b>Songdalen</b>	154	31	20%
<b>Søgne</b>	182	44	24%
<b>Totalt</b>	751	198	26%

Jeg skulle gjerne sett at det var en høyere svarandel. Dog ser vi at variasjonen mellom kommunene er forholdsvis liten, det er bare Lillesand som skiller seg ut. Dermed mener jeg at fordelingen av svarene vil tilsi at jeg får en god kvalitet på svarene på tross av at jeg har en moderat svarprosent.

## 5. Empiri

---

Det sentrale er å belyse fenomenet eksurbanitet, altså de som har flyttet ut fra setrum til nabokommunene. Jeg vil allikevel også legge vekt på de fire spørsmålene som jeg tok opp i forbindelse med problemstillingen. Dette for å kunne se dette i en sammenheng, men også for å se på om eksurbanitet er et eget fenomen eller egentlig bare noen små forskjeller fra vanlig ”byliv” eller ”livet på landet”.

### 5.1 Hvem flytter ut?

Basert på undersøkelsen kan jeg si noe om karakteristika angående de som flytter ut. Jeg vil først se på data angående personene og husstandene som har flyttet ut.

**Tabell 5.1: Utdannelsesnivå**

Frekvens/prosent. N=195. Snitt: 2.46. Standardavvik 0.801.

	Frekvens	Prosent	Akkumulert prosent
1: Grunnskoleutdanning	16	8.2	8.2
2: Videregående utdanning	95	48.7	56.9
3: Til og med 4 års høyere utdanning	62	31.8	88.7
4: Fra og med 5 års høyere utdanning	22	11.3	100.0
Totalt	195	100.0	

De som flytter ut har en snittutdannelse som ligger midt i mellom videregående og bachelor-alternativene. Dette er en helt naturlig snitt siden vi også må ta høyde for den aldersgruppen de typiske utflytterene er i. Alikevel vil andelen på 43% med høyere utdanning bety at det er ikke bare unge i etableringsfasen som flytter ut. Samtidig kan dette også sees i sammenheng med at etableringsfasen nå for stadig flere finner sted rundt 30-årsalderen, i

praksis ofte etter studiene. Sånt sett bekrefter dette delvis det jeg forventer etter livsløpstankegangen, samtidig som det viser at bildet ikke er entydig.

Andelen med høyere utdanning på 43% vil jeg anta at samsvarer med andelen innbyggere i Kristiansand på 29%. Dette da mitt tall på 43% er basert på den eldste i husstanden, mens tallet for Kristiansand er for befolkningen generelt. Dog vil 43% allikevel forventes å være markert over snittet i omlandskommunene, som varierer fra 14 i Vennesla til 27% i Lillesand (se tabell 4.17).

**Tabell 5.2: Inntekt (person)**

Frekvens/prosent. N=192. Snitt: 2.94. Standardavvik: 1.071.

Inntekt i kroner	Frekvens	Prosent	Akkumulert prosent
1: Under 150000	21	10.9	10.9
2: 150000-300000	38	19.8	30.7
3: 300000-450000	80	41.7	72.4
4: 450000-600000	38	19.8	92.2
5: Over 600000	15	7.8	100.0
Totalt	192	100.0	

Inntektsnivået har en snittverdi rett i underkant av alternativet 300 000-450 000 (alternativ 3). Et alternativ som også utgjør hele 42% av utflytterne. På den måten er inntekten også omtrent på det nivået jeg vil forvente å finne i etableringsfasen. Alikevel ser man også her den samme tendensen som på utdanning. Ser man på inntekten så tjener 28% mer enn 450 000, noe som også kan antyde at det er en markert gruppe som flytter ut senere enn etableringsfasen.

Til sammenligning er snittinntekten for innbyggere i Kristiansand kommune 344 000.

(SSB/KOSTRA 2010). Dette samsvarer altså med den typiske inntekten for utflyttere, så godt som det er mulig med det tallmaterialet jeg har.

**Tabell 5.3: Personer i husstanden**

Frekvens/prosent. N=195. Snitt: 2.59. Standardavvik: 1.124

Personer i husstanden	Frekvens	Prosent	Akkumulert prosent
1	32	16.4	16.4
2	68	34.9	51.3
3	58	29.7	81.0
4	22	11.3	92.3
5 eller flere	15	7.7	100.0
Totalt	195	100.0	

**Tabell: 5.4: Antall personer 0-15 år i husstanden**

Frekvens/prosent. N=195. Snitt 0.65 barn. Standardavvik 0.954

Barn i husstanden	Frekvens	Prosent	Akkumulert prosent
Ingen	119	61.0	61.0
1	40	20.5	81.5
2	24	12.3	93.8
3	10	5.1	99.0
4 eller flere	2	1.0	100.0
Totalt	195	100.0	

Den typiske husstanden har en størrelse på 2,41 i henhold til folkeregisteret, men som man ser av undersøkelsen har de som har svart på denne noe større husstander og også noe flere barn

Den typiske husstanden i Kristiansand er oppgitt til 2,3 innbyggere per husstand, slik at de husstandene som flytter ut er klart større enn dette. (SSB 2001:41)

Vi ser at det er delt på midten mellom inntil 2 personer og 3 personer eller flere, med 51% i den første kategorien. 61% av husstandene har ingen barn, men de som har flere barn trekker snittet på antall barn i husstandene veldig opp. Nå vet jeg ikke om de som svarer 4 eller flere barn har mange flere enn 4 barn, men forutsetter jeg at de har 4 barn vil snittet på antall barn være 0,65 barn per utflyttet husstand. Alikevel er det verdt å merke seg at barnefamiliene altså utgjør kun 39% av de som flytter ut. Det er også verdt å merke seg at mens 20% av husstandene som flytter har 1 barn, er det 30% av husstandene som består av 3 personer. Med andre ord er hver 3. ”tredjeperson” over 15 år.

Ser jeg på tallene fra folkeregisteret, vil det også gå frem at de med barn som flytter ut ofte har barn i barnehagealder. Samtidig bekrefter de tallene at mange av de som flytter ut, ikke



har barn. Dermed er det ikke en skjevhet i mitt tallmaterialet alene, men det er mye som tyder på at det er en markert andel av de som flytter ut som ikke er i etableringsfasen (eller etablerer seg uten barn). Det kan godt være at husstander med og uten barn har mange av de samme årsakene til utflytting, men jeg vil ikke gå dypere inn på dette.

### **5.1.1 Boligbytte: lite blir stort**

Jeg har også sett på hva slags boliger man flytter imellom. Dette for å se i hvilken grad flytting innebærer bytte av boligtype.

**Tabell 5.5 Bolig i Kristiansand**

Frekvens/prosent. N=197.

	<b>Frekvens</b>	<b>Prosent</b>	<b>Akkumulert prosent</b>
Frittliggende enebolig	54	27.4	27.4
Flermannsbolig	15	7.6	35.0
Rekkehus	26	13.2	48.2
Leilighet	102	51.8	100.0
Totalt	197	100.0	

Jeg vil her lage en krysstabell for å se hva slags bolig man har flyttet fra og til. Prosenttallene er laget slik at vi kan si hvor mange prosent av de som bodde i en bestemt boligtype i Kristiansand, nå bor i en bestemt boligtype i en annen kommune.

**Tabell 5.6 Bolig i Kristiansand / Bolig nå**

Krysstabell. N=197

Bolig i Kr.sand		Hva slags bolig bor du i nå				Totalt
		Frittliggende enebolig	Flermanns-bolig	Rekkehus	Leilighet	
<b>Frittliggende enebolig</b>	Frekvens	33	6	6	9	54
	% innenfor bolig i Kr.sand	61.1%	11.1%	11.1%	16.7%	100.0%
<b>Flermanns-bolig</b>	Count	12	1	0	2	15
	% innenfor bolig i Kr.sand	80.0%	6.7%	.0%	13.3%	100.0%
<b>Rekkehus</b>	Frekvens	20	3	1	2	26
	% innenfor bolig i Kr.sand	76.9%	11.5%	3.8%	7.7%	100.0%
<b>Leilighet</b>	Frekvens	58	12	10	22	102
	% innenfor bolig i Kr.sand	56.9%	11.8%	9.8%	21.6%	100.0%
<b>Totalt</b>	Frekvens	123	22	17	35	197
	% innenfor bolig i Kr.sand	62.4%	11.2%	8.6%	17.8%	100.0%

Det er en klar tendens til at respondentene flytter til en større bolig. Mens de bodde i Kristiansand hadde 52% leilighet og totalt 73% bodde i en eller annen form for delt bolig. Etter at de har flyttet over kommunegrensen bor 62% i enebolig. Uansett hva respondentene bodde i i Kristiansand, så bor flertallet nå i en enebolig. Selv om disse alternativene i utgangspunktet ikke sier noe om boligens størrelse, vil eneboliger i de aller fleste tilfeller være klart større enn leilighet, mens delte boliger og rekkehus ligger i mellom. Dog kan flermannsboliger variere sterkt i størrelse. Derfor vil tabellen gi en pekepinn på størrelsen på boligen de bor i.

I Kristiansandsregionen er eneboligandelen 48% (Nordvik et al 2003:31). Altså er det grunnlag for å spekulere i om det faktisk er en overrepresentasjon av ny-eneboligboende blant utflytterene, selv om man her sammenligner utflyttede husstander med andel boliger med den feilmarginen det medfører. Iallefall er det slik at 60% av de som bodde i enebolig i Kristiansand, fremdeles bor i enebolig. 60% av de som bodde i leilighet i Kristiansand bor nå i enebolig, kun 20% bor fremdeles i leilighet. Dessuten oppgis kun 13% av de bosatte i Kristiansand å bo i leiligheter (<http://www.ssb.no/kommuner/1001>, 1.1.10), dette tilsier at leilighetsboende er i overvekt blant de som flytter ut i forhold til andelen de utgjør i Kristiansand.

Det er verdt å merke seg at 39% av de som bodde i enebolig i Kristiansand flytter til mindre bolig i omegnskommunene og at 21,6% av de som bodde i leilighet i Kristiansand flyttet til leilighet. Dette antyder at utflytting ikke bare handler om å etablere seg i et større hus ”på landet”.

Det er en tendens til at ønsket om større bolig blir viktigere med større inntekt. Jeg finner dette noe overraskende, da høyere inntekt skulle tilsi at det ville vært lettere å finne bolig av passende størrelse uten å flytte ut av Kristiansand.

Alene sier dog tallene ingenting om man flytter til større bolig fordi omegnskommunene ofte har lavere andel leiligheter. Det som kan sies er at i snitt bor de i Vennesla i ”minst” boliger og de i Lillesand i størst.

## 5.2 Eksurban utflytting?

Finnes det en egen eksurban utflytting, altså utflyttere som lever store deler av livet i Kristiansand? Jeg undersøker eksurbaniteten i Kristiansand og har valgt å definere eksurbane som noen som bor i en omegnskommune men som pendler til Kristiansand. Om det finnes en eksurbanitet vil jeg undersøke gjennom å se på hyppigheten av reiser til Kristiansand og etter hvert også se på om de har noen avgjørende forskjeller fra den øvrige gruppen av utflyttere.

### Tabell 5.7: Reiser til Kristiansand

Gjennomsnitt. Standardavvik. N=198

Verdier: 1=daglig, 2=3-4 ganger i uken, 3=1-2 ganger i uken, 4=1-3 ganger i måneden, 5=sjeldnere/aldri

	<b>Snitt (Standardavvik)</b>
Reise til arbeidssted	2.68 (1.843)
Reise for handling/innkjøp	3.81 (0.896)
Reise til venner/familiebesøk	3.77 (0.886)
Reise til kultur/uteliv	4.16 (0.676)
Reise til faste fritidsaktiviteter	4.29 (0.980)

Dette er fremdeles tall basert på svar fra utflyttere. Ser vi på tabellen så er det snitt på hyppige arbeidsreiser til Kristiansand, selv om standardavviket er stort. Forskjellen er stor mellom denne og de andre variablene. Tallene i prosent bekrefter snitttallene og gjør bildet enda klarere, men jeg har valgt å kun presentere prosenttall for arbeidsreise da dette er avgjørende

for eksurbanitet eller ikke. Dog må det sies at det kan tenkes at en reise har flere formål, og at respondentene har svart slik at samme reise da kan fremkomme under flere variabler.

**Tabell 5.8: Reise til arbeidssted**

Frekvens/prosent. N=198.

	Frekvens	Prosent	Akkumulert prosent
1: Daglig	95	48.0	48.0
2: 3-4 ganger i uken	20	10.1	58.1
3: 1-2 ganger i uken	7	3.5	61.6
4: 1-3 ganger i måneden	5	2.5	64.1
5: Sjeldnere/aldri	71	35.9	100.0
Total	198	100.0	

Av de undersøkte pendler 48% til arbeid i Kristiansand på daglig basis, 62% gjør det minst en gang i uken, hvorav nesten alle (58% av de spurte) reiser tilnærmet hver dag (3 ganger i uken eller mer). 42% reiser ikke til arbeid i Kristiansand på daglig basis, da antar jeg at mange av de har en arbeidsplass som er lokalisert i kommunen der de bor. De som reiser til Kristiansand sjeldnere enn 2 ganger i uken vil jeg forvente at stort sett arbeider i bokommunen, siden snittet for landet under ett er at 70% arbeider i egen kommune. Dette tallet vil naturlig nok være lavere enn i en typisk pendlerkommune.

Det er de 58% som har en arbeidsplass som må sies å være lokalisert i Kristiansand som er virkelig interessante for denne oppgaven. De vil uansett hva de svarer på de andre alternativene være de som danner kjernegrunnlaget blant de jeg vil kalle eksurbane. De fleste arbeidsdagene krysser de en kommunegrense for å komme til arbeid.

Gjennom tallene fra tabellen om ”pendling i Kristiansandsregionen” i metodekapittelet fremgår det, etter utregning, at 31% av befolkningen bosatt i Kristiansandsregionen utenom Kristiansand som arbeider reiser til Kristiansand for å arbeide. Dette vil si at hyppigheten for arbeidsreiser til Kristiansand er klart høyere, nesten dobbelt så høy, blant utflyttere enn blant befolkningen generelt. Jeg må ta høyde for at det kan være en skjevhet i utvalget her, da jeg har sendt til en i hver husstand og jeg ikke kan utelukke at den eldste i husstanden kan være overrepresentert i andelen pendlere.

De andre variablene har en klart sjeldnere tendens for å reise til Kristiansand. Det er liten forskjell mellom de og standardavviket er lavt, hvilket tilsier at det er en klar tendens. Det er vanskelig å trekke konklusjoner på gjennomsnittet, men for de som ligger høyt tilsier det at hvis man bruker slike tilbud så er det i egen kommune. Alle disse kommunene har noe som må beskrives som et stort foreningsliv, dette gjelder da også Kristiansand.

Forøvrig viser tallene på variabelnivå at de som reiser til arbeid i Kristiansand, klart oftere reiser til Kristiansand for kultur/utliv, handling og faste fritidsaktiviteter.

### 5.3 Hvorfor flytter de ut?

Jeg undersøker også preferansene til utflytterene, for å se hvorfor de flytter ut og senere også for å se om eksurbane er en egen gruppe med egne preferanser som adskiller seg fra de øvrige.

#### Tabell 5.9 Bostedspreferanser

Gjennomsnitt/Standardavvik. N=198

Verdier: 1=Helt avgjørende. 2=Viktig. 3=Av en viss betydning. 4=Uviktig. 5=Helt uten betydning

Variabel	Snitt (standardavvik)
Ønsket andre omgivelser	2.70 (1.369)
Ønsket rimeligere bolig	3.04 (1.484)
Nærmere skog-/friluftsområder	3.08 (1.368)
Ønsket større bolig	3.20 (1.467)
Et mindre (tettere) lokalmiljø	3.27 (1.257)
Nærmere venner/familie	3.29 (1.509)
Kommunen har et godt rykte	3.57 (1.193)
Mer barnevennlig område	3.73 (1.377)
Ny vei-/bussforbindelse mellom ny bolig og arbeidsplass	4.14 (1.144)
Lavere kommunale skatter/avgifter	4.18 (0.960)
Ville tilbake til tidligere bostedskommune	4.21 (1.315)
Bedre helsetilbud	4.24 (0.998)
Bedre skoletilbud	4.26 (1.150)
Bedre kulturtilbud	4.36 (0.901)
Bedre barnehagetilbud	4.45 (0.948)
Annen person i husstanden fikk ny jobb i kommunen jeg flyttet til	4.64 (0.836)

Jeg vil først peke på de klareste svarene. Ønske om andre omgivelser er alternativet hvis gjennomsnittlig er viktigst. Det er viktig å påpeke at dette alternativet kan tolkes svært vidt. Dog vil mange eksurbane elementer kunne legges inn i dette svaret. Andre omgivelser kan gjerne være å flytte fra leilighetsbygg i bygater til boligfelt med nesten bilfrie småveier, for å ta et karakteristisk eksempel. Det kan også være ønske om lekeplasser, sol, grøntområder og svært mye annet. Det må likevel legges merke til standardavviket, slik at dette alternativet er uviktig for en del av respondentene. Forklaringen på det virker å være mer enn at det er en del som ikke flytter til større bolig.

Gjennomgående fremstår også ønske om større eller rimeligere bolig, nærmere skog- og friluftsområder og et ønske om et mindre (tettere) lokalmiljø som viktig. Dette er faktorer det er naturlig å se i sammenheng med ønsket om andre omgivelser. Det kan heller ikke sees på som unaturlig at dette er viktig for mange som flytter ut av en bykommune. At kommunen har et godt rykte, et mer barnevennlig område og nærmere venner/familie oppfattes generelt også som noe som gjennomsnittlig har en viss viktighet.

De i gjennomsnitt minst viktige faktorene er at en annen person i husstanden fikk jobb i kommunen jeg flyttet til, foruten bedre barnehage- og kulturtilbud. Spesielt førstnevnte er markert, og standardavviket er lite. Det kan bety at de i husstandene som besvarte disse skjemaene har den ”viktigste” jobben slik at de ikke følger etter andre i husstanden (men omvendt skjer). Jeg mener det er like sannsynlig at dette betyr at regionen fremstår som et felles bo- og arbeidsmarked og at nytt arbeidssted i begrenset grad fremprovoserer flytting. Andre spørsmål i undersøkelsen vil kunne svare mer på dette.

Også for de to andre mindre viktige faktorene er standardavviket lite. Jeg finner svarene på disse to faktorene noe mer overraskende enn den forrige. Delvis fordi dette er noe som i en del undersøkelser viser at er viktig, da gjerne i sammenheng med de fem faktorene som i denne tabellen fremstår som mest viktig. Forklaringer blir fort spekuleringer, men angående barnehage så viser tallgrunnlaget over flyttinger at selv om en stor andel av de som flytter ut er småbarnsfamilier, så er de i alle fall delvis kommet i den alderen at det er naturlig å snart tenke på skole og ikke barnehage. I tillegg kommer den faktoren at mens skole er lovpålagt å følge, er barnehage frivillig. Kulturtilbudet må sees i sammenheng med i hvilken grad de reiser til Kristiansand for dette.

Dessuten virker det som at i gjennomsnitt virker nye vei- eller bussforbindelser å være lite viktig. Dette forventes å ha en sammenheng med at det kun er Lillesand og delvis Birkenes som har hatt store endringer på dette området. Dette med ny motorveivei og raskere buss Lillesand – Kristiansand, som også fører til at deler av Birkenes kommer nærmere Kristiansand. For de som har flyttet til Lillesand er snittet for svarene på dette spørsmålet 3,65 mot totalsnittet på 4.13. Kan også nevne at Vennesla kommune, hvor nye veiforbindelser ikke forventes i overskuelig fremtid har det høyeste snittet.

#### 5.4 Eksurbanitet?

Her vil jeg se på tallene om det er noen forskjell mellom de som flytter ut og er eksurbane og de som flytter ut og ikke er eksurbane.

**Tabell 5.10 Bostedspreferanser/eksurbane og øvrige**

Gjennomsnitt/Standardavvik. T-test. N=198

Verdier: 1=Helt avgjørende. 2=Viktig. 3=Av en viss betydning. 4=Uviktig. 5=Helt uten betydning

\*=Signifikant på 0,05-nivå.

Variabel \ Snitt (standardavvik)	Eksurbane	Øvrige	Samlet	T
Ønsket større bolig	3.02 (1.457)	3.46 (1.451)	3.20 (1.467)	*
Ønsket rimeligere bolig	2.88 (1.523)	3.27 (1.406)	3.04 (1.484)	(*)
Ønsket andre omgivelser	2.72 (1.367)	2.67 (1.380)	2.70 (1.369)	
Annen person i husstanden fikk ny jobb i kommunen jeg flyttet til	4.64 (0.840)	4.64 (0.835)	4.64 (0.836)	
Ville tilbake til tidligere bostedskommune	4.27 (1.266)	4.12 (1.383)	4.21 (1.315)	
Kommunen har et godt rykte	3.65 (1.124)	3.46 (1.281)	3.57 (1.193)	
Lavere kommunale skatter/avgifter	4.22 (0.916)	4.12 (1.021)	4.18 (0.960)	
Bedre barnehage tilbud	4.35 (1.018)	4.60 (0.826)	4.45 (0.948)	(*)
Bedre skoletilbud	4.19 (1.161)	4.36 (1.132)	4.26 (1.150)	
Bedre helsetilbud	4.31 (0.892)	4.14 (1.128)	4.24 (0.998)	
Bedre kulturtilbud	4.39 (0.855)	4.33 (0.964)	4.36 (0.901)	
Mer barnevennlig område	3.67 (1.375)	3.81 (1.383)	3.73 (1.377)	
Et mindre (tettere) lokalmiljø	3.36 (1.237)	3.16 (1.283)	3.27 (1.257)	
Nærmere venner/familie	3.28 (1.502)	3.30 (1.528)	3.29 (1.509)	
Nærmere skog-/friluftsområder	3.11 (1.394)	3.04 (1.338)	3.08 (1.368)	
Ny vei-/bussforbindelse mellom ny bolig og arbeidsplass	4.03 (1.235)	4.29 (0.994)	4.14 (1.144)	

Ser vi på ønsket om større bolig er snittet 0.44 i favør at det er viktig for de eksurbane. Tilsvarende er det 0,45 for samme gruppe i samme retning for ønske om rimeligere bolig. Tendensen er ikke ekstremt klar, men det betyr at det virker at boligens størrelse og pris (”mer for pengene”?) er viktigere for de eksurbane.

Ser vi på barnehage tilbud ser vi også en svak tendens til at den er viktigere for de eksurbane enn for de andre. Jeg finner den litt overraskende, forklaringen forventes å ligge i at de eksurbane utflytterne i større grad har barn i husstanden enn de som er rene utflyttere. 43% av de eksurbane har barn i husstanden, mot 34% av de rene utflytterne. Det kan være verdt å merke seg at utslaget på bedre skoletilbud og mer barnevennlig område er så svakt at jeg finner det vanskelig å tillegge det noen betydning.

Det er en svak tendens til at et mindre lokalmiljø faktisk er viktigere for de som ikke arbeider i Kristiansand enn for de som er eksurbane. Det som er interessant er at denne tendensen finner vi ikke igjen i de andre variablene som også til en viss grad også omfatter lokalmiljøet, blant annet variabelen om mer barnevennlig område. Det nærmeste er forskjellen på kommunens rykte. På de øvrige variablene finner jeg ingen større utslag.

Alikevel kan dette være et tegn på at det finnes flere flyttegrupper, som kan være overlappende. Ser vi på lokalmiljø og kommunens rykte, kan dette godt være et ønske om ”det gode liv på landet”. Tilbakeflytting til tidligere bostedskommune er ikke viktig for utflytterne generelt, men det er viktig eller avgjørende for 15% av respondentene. Dermed har man også en gruppe med tilbakeflyttere.

Stjernene markerer utslag på en t-test. En slik test brukes til å se om forskjellene mellom to grupper i undersøkelsen er så store at det også forventes å forekomme i befolkningen generelt. På ønsket om større bolig er utslaget av en slik karakter at dette kan forventes med stor sikkerhet. Det er litt mer uklart, men likevel sansynlig på ønsket om rimeligere bolig. Det samme gjelder angående bedre barnehage tilbud som preferanse, men uansett fremstår det ønsket som mindre viktig. At den ikke slår ut på t-testen betyr ikke at det ikke er en sammenheng, men at jeg i større grad må ta forbehold om begrenset utvalg i undersøkelsen.

Ser vi på hvilke variabler som er viktigst for de forskjellige gruppene får vi noen forskjeller. Jeg har valgt å sette de inn i følgende tabell for de 5 viktigste.



**Tabell 5.11 Viktige bostedspreferanser**

	<b>Eksurbane</b>	<b>Øvrige</b>
<b>1</b>	Ønsket andre omgivelser	Ønsket andre omgivelser
<b>2</b>	Ønsket rimeligere bolig	Nærmere skog/friluftsområder
<b>3</b>	Ønsket større bolig	Ønsket rimeligere bolig
<b>4</b>	Nærmere skog/friluftsområder	Et mindre (tettere) lokalmiljø
<b>5</b>	Nærmere venner/familie	Nærmere venner/familie

Boligen dominerer klarere for de eksurbane enn for øvrige. Både nummer to og tre går direkte på boligen. Legg også merke til at ønske om større bolig kun er med på topplisten for de eksurbane. Det er mange av de samme preferansene også for de øvrige, men fokuset virker å være dreid mer fra bolig til nærmiljø.

### **5.5 Felles faktorer?**

For å kunne se nøyere på hvilke flyttepreferanser som finnes ønsker jeg å se om det finnes noen felles faktorer som grupperer variablene. Til dette bruker jeg en faktoranalyse. En slik analyse hjelper til med å gjøre datagrunnlaget mer håndterbart, gjennom å redusere antall variabler. Dette gjennom at man reduserer antall korrelasjoner gjennom å se på om de forskjellige svarene respondentene har på variablene følger bestemte mønstre. Den sier ingenting om det er en kausal sammenheng.

### Tabell 5.12 Faktoranalyse

Roterte komponenter. 63% forklares.

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Komponent	1	2	3	4
Ønsket større bolig	.010	.124	<b>.834</b>	-.066
Ønsket rimeligere bolig	.125	.165	<b>.783</b>	-.161
Ønsket andre omgivelser	.059	<b>.707</b>	.259	.159
Annen person i husstanden fikk ny jobb i kommunen jeg flyttet til	.494	-.150	.304	.198
Ville tilbake til tidligere bostedskommune	.025	.202	-.124	<b>.801</b>
Kommunen har et godt rykte	.290	<b>.698</b>	-.076	-.104
Lavere kommunale skatter/avgifter	<b>.525</b>	.373	-.024	-.060
Bedre barnehage tilbud	<b>.754</b>	.036	.330	.044
Bedre skoletilbud	<b>.764</b>	.233	.170	.024
Bedre helsetilbud	<b>.675</b>	.388	-.120	.086
Bedre kulturtilbud	<b>.762</b>	.316	-.098	-.005
Mer barnevennlig område	<b>.527</b>	.391	.436	.163
Et mindre lokalmiljø	.249	<b>.720</b>	.246	.172
Nærmere venner/familie	.104	.036	.005	<b>.837</b>
Nærmere skog-/friluftsområder	.157	<b>.744</b>	.109	.129
Nye vei-/bussforbindelser mellom ny bolig og arbeidsplass	.306	.061	.300	.130

Gjennom denne identifiserer jeg fire faktorer som omhandler flyttepreferanser. Jeg har analysert for å se om det kan være både flere og færre faktorer, foruten at jeg også har forsøkt uten variablen angående nye vei-/bussforbindelser siden denne forventes å ikke spille inn for flertallet. Det var den fulle analysen med 4 faktorkomponenter som ga klareste svar.

Den første faktoren (komponent 1) analysen identifiserte at preferansene angående barnehage-, skole-, helse- og kulturtilbud angår en felles faktor. Dessuten at barnevennlighet og lavere skatter/avgifter også til en viss grad måler det samme. Denne faktoren vil jeg kalle ”kommunetilbudsfaktoren”. I analysen vises også en sammenheng med at man flytter på grunn av at andre i husstanden fikk ny jobb, men det spørsmålet har 80% svarandel på alternativet ”helt uten betydning”. Dog kan man argumentere for at hvis man er i en situasjon hvor en i husstanden uansett må dagpendle, vil opplevelsen av det kommunale tilbudet gjøre en flytting mer attraktivt.

Den andre faktoren (komponent 2) analysen fant omfatter ønske om andre omgivelser, godt rykte og mindre (tettere) lokalmiljø og nærmere skog/friluftsområder inngår. Jeg har valgt å kalle dette ”lokalmiljøfaktoren”.

I den tredje faktoren (komponent 3) finnes variablene ønske om større og rimelig bolig. Dette er det jeg kaller ”boligfaktoren”.

Den siste faktoren analysen fant (komponent 4) omfatter tilbake til tidligere bostedskommune og nærmere venner og familie. Dette har jeg gitt navnet ”hjemstedsfaktoren”.

### **Tabell 5.13 Faktorenes betydning**

Gjennomsnitt. Standardavvik. N=195.

Verdier: 1=Helt avgjørende. 2=Viktig. 3=Av en viss betydning. 4=Uviktig. 5=Helt uten betydning

	<b>Snitt (Standardavvik)</b>
Boligfaktor	3.11 (1.31)
Lokalmiljøfaktor	3.15 (1.00)
Hjemstedsfaktor	3.75 (1.21)
Kommunetilbudsfaktor	4.21 (0.80)

Her har jeg slått sammen de preferansespesifikke variablene for de fire faktorene som faktoranalysen fant og gjort de til hver sin nye variabel. Dette er for å se viktigheten av de forskjellige faktorene sett i forhold til hverandre. De opprinnelige snittallene er slått sammen og delt på antall opprinnelige variabler slik at de er sammenlignbare. Her ser du at det er bolig- og lokalmiljøfaktorene som betyr mest. Det er en klar forskjell mellom viktigheten av disse faktorene og de to andre, da spesielt til kommunetilbudet. Hjemstedsfaktoren, at man flytter til et område man har en forbindelse til, enten som tidligere bosted eller fordi man har venner eller familie der, fremkommer også som viktigere enn kommunetilbudet. Årsaken til at denne faktoren i denne sammenslåingen fremstår som mindre viktig enn bolig og lokalmiljø trenger ikke å være at det faktisk er mindre viktig. Det kan også bety at det er mange som ikke har bodd i eller ikke kjenner noen fra før i noen av omegnskommunene og at det dermed ikke er noe reelt å vurdere når man flytter. Altså at man for endels vedkommende snakker om utflytting og ikke tilbakeflytting. De andre variablene vil ikke ha denne spesielle karakteristikken. Det er og mulig å se det på den måten at de andre faktorene, spesielt boligen og lokalmiljøet, er enda viktigere for de som ikke har reell mulighet for å benytte seg av hjemstedsfaktoren. For å avgjøre dette må ytterligere analyser til.

Jeg vil her også gjøre en korrelasjonsanalyse for å se hvordan disse faktorene forholder seg til hverandre. Jeg har brukt Pearsons R. som korrelasjonstestmåte. Den sier noe om sammenhengen og retningen på korrelasjonen. Nær 0 tilsier en svak sammenheng, nær 1 en sterk sammenheng. Gjennom dette håper jeg å få svar på om det er en sammenheng mellom hvordan respondentene svarer på de forskjellige faktorene.

**Tabell 5.14 Faktor/sammenheng**

Korrelasjon. N=195.

Verdier: 1=Helt avgjørende, 5=helt uten betydning

		<b>Bolig</b>	<b>Hjemsted</b>	<b>Lokalmiljø</b>
<b>Hjemsted</b>	Pearson korrelasjon	-.089		
	Sig. (2-tailed)	.218		
<b>Lokalmiljø</b>	Pearson korrelasjon	.265**	.231**	
	Sig. (2-tailed)	.000	.001	
<b>Kommunetilbud</b>	Pearson korrelasjon	.289**	.189**	.583**
	Sig. (2-tailed)	.000	.008	.000

Her er det flere klare og signifikante korrelasjoner. Alle korrelasjonene mellom hjemsted, lokalmiljø og kommunetilbud er klare. Det vil si at de som ikke synes lokalmiljø er viktig, heller ikke synes det kommunalte tilbudet er viktig (eller begge faktorer er viktig). Vi skal ha i bakhodet at faktorene med klar korrelasjon av mange ikke oppfattes som spesielt viktig, da spesielt det kommunale tilbudet.

Denne samvariasjonen finnes ikke mellom boligfaktoren og hjemstedsfaktoren, og dette resultatet er ikke signifikant. Jeg mener dette sier at svarene på hjemstedsfaktoren ikke har noen umiddelbar sammenheng med boligens størrelse og pris. Hjemstedsfaktoren antyder at det er snakk om tilbakeflytting, slik at jeg antar at for de som er tilbakeflyttere er det å komme hjem klart viktigere enn at de kan få en større eller rimeligere bolig. Dermed vil jeg si at denne tabellen viser at tilbakeflyttere er en annen gruppe enn de som fokuserer på bolig, en gruppe som domineres av eksurbane.

Samtidig viser denne tabellen at flyttemotiver er svært komplekse. Det er vanskelig å peke på bestemte årsaker, da det ofte er en blanding av svært forskjellige preferanser som vektlegges svært forskjellig av den enkelte person.

Videre ser jeg på sammenhengen mellom faktorene og kommunen. Minus betyr at det er en positiv sammenheng mellom valg av kommune og faktoren. For å få frem klarere sammenhenger på bakgrunn av datagrunnlaget, har jeg for kommunenens del valgt å for hver enkel kommune lage et skille mellom hver enkelt kommune og de øvrige kommunene. Det vil si at hver enkelt kommune blir målt mot de fire andre kommunene i undersøkelsen.

**Tabell 5.15 Faktor, bostedskommune**

Korrelasjon. N=195.

Verdier: Bolig/hjemsted/lokalmiljø/kommunetilbud: 1=helt avgjørende. 5=helt uten betydning  
Søgne/Vennesla/Lillesand/Songdalen/Birkenes: 1=den kommunen. 0=øvrige

		<b>Søgne /øvrige</b>	<b>Vennesla /øvrige</b>	<b>Lillesand /øvrige</b>	<b>Songdalen /øvrige</b>	<b>Birkenes /øvrige</b>
<b>Bolig</b>	Pearson korrelasjon	.175*	.010	.035	-.201**	-.074
	Sig. (2-tailed)	.014	.887	.631	.005	.301
<b>Hjemsted</b>	Pearson korrelasjon	.027	-.239**	.053	.147*	.067
	Sig. (2-tailed)	.707	.001	.466	.040	.352
<b>Lokalmiljø</b>	Pearson korrelasjon	-.090	-.008	.039	.103	-.043
	Sig. (2-tailed)	.210	.911	.587	.152	.547
<b>Kommune- tilbud</b>	Pearson korrelasjon	-.072	.043	.074	-.010	-.061
	Sig. (2-tailed)	.316	.553	.305	.890	.394

Først vil jeg si at mange av korrelasjonene ikke er signifikante. Men vi ser at viktigheten av boligens størrelse og pris er viktigere for de som flytter til Songdalen enn de som velger en annen kommune. Det er også en viss antydning til at pris er mindre viktig for de som flytter til Søgne. Sammenligner vi dette med kvadratmeterprisen på boligen som er oppført tidligere i oppgaven stemmer dette overens. Songdalen har de rimeligste boligene i

Kristiansandsregionen, mens Søgne ligger nært Kristiansandsnivået.

Hjemstedsfaktoren er viktigere for de som flytter til Vennesla enn øvrige kommuner. For de som flytter til Songdalen har vi en svak tendens til at det er mindre viktig, noe som kan bekrefte viktigheten av boligpris.

## 5.6 Det eksurbane

Er det noen forskjell på motiver på faktornivå for de som flytter ut mellom de som har jobb i Kristiansand og de som ikke har det?

**Tabell 5.16 Faktorer eksurbane/øvrige**

Gjennomsnitt/standardavvik, fordelt på arbeidssted. T-test. N=195

Verdier: 1=Helt avgjørende. 2=Viktig. 3=Av en viss betydning. 4=Uviktig. 5= Helt uten betydning

\*=Signifikant på 95%-nivå

Variabel \ Snitt (standardavvik)	Eksurbane	Øvrige	Samlet	T
Boligfaktor	2.92 (1.286)	3.36 (1.286)	3.11 (1.310)	*
Hjemstedsfaktor	3.77 (1.206)	3.71 (1.228)	3.75 (1.212)	
Lokalmiljøfaktor	3.20 (0.986)	3.08 (1.026)	3.15 (1.003)	
Kommunetilbudsfaktor	4.19 (0.819)	4.23 (0.772)	4.21 (0.797)	

Ser man på faktorene så er det kun boligfaktoren som utgjør en klar forskjell, og som også er signifikant på T-testen. Ikke overraskende er boligens pris og størrelse viktigere for de som arbeider i Kristiansand enn for de som ikke gjør det på fast basis og denne vil med stor sansynlighet være riktig også utover de som svarte på undersøkelsen. Dette støtter en teori om at de som flytter ut og som fortsetter å arbeide i Kristiansand velger utflytting først og fremst velger dette for å få en bolig som har en overkommelig pris. Da vil også lokalmiljø og kommunen være en del av betraktningen, men jeg vil antyde at det er en forutsetning at boligene i den geografiske og sosiale settingen må ha en mer attraktiv pris en sammenlignbare lokalmiljø i mer bynære områder. Dette må også sees i forhold til boligbyttefaktoren, nemlig at de som flytter ut i stor grad bosetter seg i eneboliger eller tilsvarende som jeg vil forutsette at i større grad er selveide enn leiligheter i Kristiansand. Dermed vil pris være en viktig faktor.

### 5.6.1 Eksurbane en annen gruppe enn resten?

Jeg vil gjerne se på om de eksurbane har noen helt spesielle særtrekk utover at de rangerer flyttepreferansene noe annerledes. Derfor vil jeg se på om de skiller seg ut på flere områder, som karakteristika ved person og husstand. Dette for å se om det er noe skille mellom de eksurbane og øvrige grupperinger som tilbakeflyttere, rene utflyttere og lignende.

**Tabell 5.17 Husstander, eksurbane/øvrige**

Gjennomsnitt, standardavvik. T-test. N=195.

Verdier: Bolig: 1=Enebolig. 2=Rekkehus. 3=Flermannsbolig. 4=Leilighet

Utdannelse: 1= Grunnskole. 2=Vidergående skole 3=Tom. 3 års høyere utdanning. 4=Fom. 4 års høyere utdanning

Inntekt: 1=0-150000. 2=150000-300000. 3=300000-450000. 4=450000-

Personer i husstanden: Antall 1-4, 5=5 eller flere

Barn i husstanden: Antall 0-3, 4=4 eller flere

\*=Signifikant på 95%-nivå

Variabel \ Snitt (standardavvik)	Eksurbane	Øvrige	Samlet	T
Bolig	1.69 (1.107)	2.05 (1.277)	1.84 (1.193)	*
Utdannelse	2.56 (0.803)	2.33 (0.783)	2.46 (0.801)	*
Inntekt	3.19 (0.949)	2.59 (1.138)	2.94 (1.071)	*
Personer i husstanden	2.72 (1.109)	2.41 (1.127)	2.59 (1.124)	*
Barn i husstanden	0.71 (0.981)	0.55 (0.914)	0.65 (0.954)	

Som man ser bor de som arbeider i Kristiansand i snitt i noe større boliger enn de som ikke arbeider i byen. De har også en noe høyere inntekt. På de andre områdene er det mindre forskjell, men det er verdt å merke at det er antydning til høyere snitt på alle områder for den eksurbane gruppen enn resten. Altså at de eksurbane har noe høyere utdannelse og har noe høyere lønn enn resten. Det er også en antydning om at det bor flere personer (og barn) i husstandene der minst en pendler til arbeid i Kristiansand enn for resten. At andelen med barn er større blant de eksurbane enn de rene utflytterene har jeg allerede omtalt tidligere i analysen.

Det er verdt å merke seg at i prosenttall er 57% av de eksurbane og 66% av de øvrige respondentene fra husstander uten barn.

Jeg har i begynnelsen av kapittelet henvist til Kristiansandstallene for disse variablene. Det er tydelig at de eksurbane i enda større grad er "bybefolkning" på disse områdene enn utflytterene generelt.

Jeg har tatt en t-test på denne tabellen. Den viser at forskjellen på bolig, utdannelse, inntekt og personer i husstanden mellom de eksurbane og de øvrige er av en slik karakter at den forventes å ha generell gyldighet. Det betyr at jeg forventer å ha funnet en generell forskjell. Legg spesielt merke til at antall barn ikke har en slik gyldighet. Ser man dette i samsvar med at for begge gruppene har flertallet ikke barn tilsier dette at de eksurbane på ingen måte utgjør en egen gruppe i den betydning at de har en sterk relasjon til utflyttingsfasen i livsløpet.

## 6.Drøfting

---

Denne oppgaven har en basis i at det foreligger definerbare teorier og sammenhenger som helt eller delvis er årsak til hvor vi velger å bo, men også teorier som påvirker hvor arbeidsplasser lokaliseres, hvilken sammenheng det er mellom hvor vi velger å bo og arbeide. Altså vår vilje til å pendle. Teoriene baserer seg i stor grad på preferanser som kan forandre seg alt etter hvilken fase av livet vi er i. Dermed vil noen av teoriene være generelle og andre mer spesifikke, alt etter hvilke(n) fase(r) de dekker.

Jeg har i denne oppgaven sett på eksurbaniteten. Jeg har satt den inn i et historisk perspektiv, hvor jeg har sett på i hvilken grad preferansene har endret seg over tid frem til en tid da eksurbane preferanser finnes. Dette både gjennom hvordan teknologi, samfunnsutvikling og våre egne preferanser har endret seg over tid. Et av de viktigste poengene her er hvordan livsløpspreferansene er i vår tid. Her er ønsket om å bo sentralt, men samtidig landlig fremtredene i etableringsfasen (og påfølgende familieliv). Jeg har også satt eksurbaniteten inn i et teoretisk rammeverk. Jeg har sett på hvordan økonomi og Thiebouts hypotese kan forklare våre valg.

Jeg vil her hente frem igjen spørsmålene som danner bakteppe for problemstillingen:

*Hvem reiser ut? Hvorfor reiser de ut? Hvor mye reiser de "inn" igjen? Hvorfor reiser de inn igjen?*

Jeg har funnet ut at utflytterene gjennomgående er av det man kan kalle bymennesker. De har i stor grad høyere inntekt, utdanningsnivå og familiestørrelse enn snittet for kommunene de flytter til. De har i snitt flere barn, men flertallet av utflytterene har ikke barn i husstanden på flyttetidspunktet.



Årsaken til utflytting går ofte på boligens pris og størrelse, samt omgivelser og nærmiljø. Det kommunale tilbudet har liten betydning. Det er en klar tendens til at man flytter fra små til større boliger.

Utflytterne kan grovt deles inn i to grupper. De eksurbane, en andel på 58% som har en arbeidsplass i Kristiansand, og øvrige. De øvrige utgjør ca 42% av utflytterne og for dem er omgivelsene og nærmiljø viktigere enn for de eksurbane. En markert andel av disse er tilbakeflyttere som flytter hjem til tidligere bostedskommune.

De eksurbane skal i mindre grad flytte hjem. For denne gruppen er boligen klart viktigst. Begge gruppene reiser mye inn til Kristiansand. De eksurbane har på de fleste områder en noe høyere bruk av Kristiansand også utenom arbeid. Dessuten består de eksurbane av noe større andel barnefamilier.

Dermed vil jeg slå fast at det å få en større bolig til en rimelig pris, samt å få et bedre og tettere lokalmiljø med landlige kvaliteter i umiddelbar nærhet er de viktigste årsakene til eksurbanitet.

## **6.1 Regionen**

Det er klart at det foregår en regionalisering i Kristiansandsområdet. Dette bekreftes for såvidt allerede i kapittel 3 og i tabellene 4.5-6. hvor det er nettoutflytting. Teoriene om at et flertall av befolkningen foretrekker å bo i mindre byer og tettsteder kan vanskelig bekreftes av en såpass begrenset undersøkelse av et bestemt område, men det er mye som tyder på at preferansene som danner bakgrunn for denne teorien stemmer. Da fordi det, i tillegg til bolig, virker som omgivelsene har mye å si. Det virker å være et ønske om ”mindre” forhold og landlige omgivelser.

Pendlingen, som er en forutsetning for regionalisering vil jeg forvente at øker i et stabilt tempo. Med en nettoutflytting fra Kristiansand på opptil ca 200 personer i året, kan man regne med, som vist i tabell 5.8, at inntil 60% av dem vil pendle. Det vil i så fall utgjøre 120 nye pendlere i året, hvis vi forutsetter at alle som flytter har samme andel. Ser vi på den totale utflytterstatistikken på gjennomsnitt størrelse i husstanden (som vist i tabell 5.3), og trekker fra de under 15 år (se tabell 5.4), får vi 1,96 voksne per husstand. Dette gir på 375 husstander utflyttet hvert år (se kapittel 4) og totalt 442 nye pendlere hvert år. Dette altså uten justering for innflytting eller personer som avslutter pendlertilværelsen

Det at Kristiansandsregionen virker å fungere som en felles ”leve-region” hvor en god del reiser på tvers av kommunegrensene reiser spørsmålet om kommunesammenslåing. Jeg har ikke direkte gått inn på dette, men ser man på tallene i bakgrunns materialet ser man at det også foregår en interaksjon mellom omegnskommunene. Da både internt i regionen, som mellom Birkenes og Lillesand, og eksternt som mellom Lillesand og kommunene østenfor eller Venneslas nordlige deler og Evje og Hornnes. Spørsmålet da er hvor det er hensiktsmessig å sette en grense for at den skal bli bedre enn i dag. Grensene er variable og som man ser i undersøkelsen min er reisevilligheten veldig forskjellig alt etter formål. Dessuten vil undersøkelsen min ikke si noe om reisevilligheten i befolkningen i regionen generelt.

## **6.2 Flytting på individnivå**

### ***6.2.1 Livsløpspreferanser***

Som man ser i drøftingen i tabell 5.4 er det en majoritet av utflytterene som ikke har barn. Dette samtidig som andelen barn blant utflytterene faktisk er stor.

Det regnes som en sannhet at mange utflyttere har barn og at utflyttingen som skjer til en eksurban tilværelse gir en manko på unge familier med barn i byene. Det er grunn til å stille spørsmålstegn ved dette. Riktignok er det liten tvil om at det er mange barnefamilier som flytter ut av sentrumene, men de flytter ikke nødvendigvis over kommunegrensen. Det finnes flere boligområder i Kristiansand kommune som har de samme kvalitetene som de eksurbane områdene har i følge teorien. De samme kvalitetene omhandler finner jeg også igjen som betydningsfulle i min undersøkelse, som kvaliteter med boligen og nærmiljøet.

Ser man dette i forhold til bakgrunnen om livsløpet hos Barlindhaug og Gulbrandsen (2006) så er det noe som stemmer og noe som ikke stemmer. Det er 40% av utflytterene som vi kan regne med at i all hovedsak er i etableringsfasen eller ligger i en forlengelse av denne. Samtidig er det 60% som ikke har barn, uten at jeg kan si sikkert om de er tidlig i etableringsfasen (før barn) eller har utflyttede barn. Det tilsier at det er grunn til å anta at ca halvparten av de som flytter ut er i etableringsfasen. Sânt sett kan man si at det på en måte stemmer myten om at barnefamiliene flytter ut, men det gjør den likevel ikke helt.

Boforhold virker å ha en klar påvirkning på flyttingen, uansett hvordan man kobler det til livsløpspreferansene. Dette er spesielt klart i den eksurbane gruppen, hvor man pendler til arbeid i Kristiansand. Ønske om større og rimeligere bolig er klart viktigere i denne gruppen enn generelt. Sosiale forhold, og områder som både angår sosialt og boforhold, er mindre viktig. Dessuten finner man ikke en utpreget forskjell mellom gruppene her. Arbeidsforhold virker å i stor grad være frikoblet fra flyttingen.

Livsløpspreferansene finner vi også igjen i at det finnes en klart tendens i hva slags bolig man flytter fra og til. Det kommer tydelig frem at det foregår et boligbytte i betydningen at de som flytter over kommunegrensen ikke flytter mellom to likeverdige boliger. Det er en klar tendens til at de flytter til større boliger. Jeg har allerede vært inne på at i en del kommuner, blant dem alle de som jeg undersøker finnes det i kommunesentrumet (og til dels andre steder) en del nyere leilighetsbygg. Dette virker å ha begrenset med denne utflyttingen å gjøre. Jeg har ikke noe grunnlag for å si om eneboligandelen ville vært enda større uten disse ”rurale” leilighetskompleksene, men de vil uansett ha en begrenset betydning. Jeg forventer at de i så fall kommer inn andre steder i livsløpsprosessen som jeg tidligere har beskrevet. Enten som leiligheter for unge som ikke reiser til byen (og dermed verken blir tilbakeflyttere eller typisk eksurbane) eller for eldre med voksne barn.

### **6.2.2 Tilbakeflytting**

Tilbakeflytting er et fenomen som Sørli (1993) beskriver. Kristiansand har mange av de kvalitetene som gir innflytting, som at de har et universitet. Innflytting gir også en senere utflytting. Det som også er verdt å merke seg, at det kan virke som at tilbakeflyttingen i endel tilfeller også er en eksurban flytting. Dette gjennom at tilbakeflyttingen skjer samtidig som at Kristiansand beholdes som arbeidskommunen.

Det er i andel begrenset hvor mange som flytter tilbake, men for de som det gjelder så har det klar betydning og de skiller seg også litt ut. Spesielt fordi Vennesla i tabell 5.15 peker seg klart ut som den kommunen hvor tilbakeflytting er en viktig årsak til skifte av bosted.

Samtidig er det verdt å merke seg at preferansene som ligger bak å tilbakeflytte eller de som av andre årsaker flytter ut er mange av de samme som for de rene eksurbane, som vi ser i tabellene 5.10 og 5.16. Forskjellene er klare på boligens pris og størrelse. For andre preferanser som kan knyttes til hagebyidealet er det ingen klare forskjeller mellom eksurbane

og de andre. Dette stiller et grunnleggende spørsmål om man i det hele tatt kan gi egne særtrekk ved eksurbanitet eller om det bare er en del av en større gruppe hvor det i hovedsak er arbeidssted som skiller.

### **6.2.3 Egenskaper ved boområdet**

Hagebyidealet som er fremstilt av Randi Hjorthol (2003) for Transportøkonomisk institutt finner jeg igjen spesielt i ønsket om andre omgivelser. At dette fremstår som klart viktigst i min undersøkelse er ikke overraskende. Dette må sees i sammenheng med ”boligbytte”-effekten, altså flyttingen fra leilighet til enebolig som jeg har vist i tabellene 5.5 og 5.6. Samtidig må det også klart sees mot at det er klare ønsker om nærmere ”grønne” områder. I Hjorthols rapport som jeg refererer til i kapittel 3 svarer 42% at kort vei til friluftsområder er svært viktig, i min undersøkelse svarer 40% at nærmere skog-/friluftsområder var viktig eller avgjørende ved valg av bosted. Det virker klart at utflyttingen klart går på at man vil bytte byliv i trange omgivelser med et ønske om et sted med mer plass og mer ”luft”. Det virker som klisjeen angående drømmen om det gode liv på landet er svært viktig for utflytterne. Det skal ikke utelukkes at drømmen om det gode liv er en viktig årsak til å flytte ut av Kristiansand og samtidig også arbeide utenfor byen.

Det at endel også er tilbakeflyttere er også en form for drøm om noe bedre, men en mer håndfast en. Da går det om å komme tilbake til noe som er bedre, iallefall sett i forhold til nåsituasjonen. Ikke dermed sagt at de ikke synes det var riktig å flytte til byen alikevel, men tiden og situasjonen forandrer seg.

Nå vil ikke et ønske om andre omgivelser automatisk bety at de ønsker å bo i hagebyidealet, men det er utalt et ønske om forandring fra byomgivelsene.

Når det gjelder barnevennligheten fikk jeg også den dobbeltheten at jeg vil si at alt stemmer ikke overens. Jeg fikk blant annet det momentet at 43% mener mer barnevennlig område har en viss betydning (eller viktigere enn det), mens 40% har barn. Forøvrig er det 27% som mener barnevennlig område er viktig.

### **6.2.4 Økonomisk rasjonalitet?**

Det finnes en klar økonomisk tankegang i det at størrelsen på boligen er en av de viktigste preferansene, som også er klart viktigst for de eksurbane i forhold til øvrige utflyttere. Denne

preferansen henger klart sammen med prisen på boligen, selv om denne skårer noe lavere på viktighet. Her også klart viktigere for de eksurbane.

Samtidig vil jeg stille spørsmål på rasjonaliteten i dette økonomisk sett, all den tid pendling tar mye tid. Jeg vil si at eksurbanitet som noe økonomisk rasjonelt fremdeles kan sees på som noe som ikke stemmer om vi ser på det med et rent teoretisk utgangspunkt, selv om boligens størrelse og pris fremstår som viktig for mange. Dette i forhold til lengre reisetid som kan gå på bekostning av fritid og dermed påvirke lønnsomheten i et samfunnsøkonomisk regnestykke. Legg også merke til det forholdet at tilsvarende boliger i tilsvarende omgivelser innenfor Kristiansand ikke nødvendigvis ligger nærmere byens sentrum i reisesavstand. Jeg vil likevel si at økonomien kan være rasjonell om vi ser på det praktisk. Bytte til en større bolig er som vist i tabellene 5.5 og 5.6 en helt grunnleggende egenskap ved et flertall av de som flytter over kommunegrensen. Dette må blant annet sees i sammenheng med i hvor store midler man har til boligkjøp, og på den måten blir det mer rasjonelt all den tid økonomi dermed er en knapp faktor hvor endel vi ha en absolutt grense for hvor mye man har mulighet for å bruke (låne).

Det kan være fristende å bygge store og relativt bynære boligområder. Et problem er hvis de blir av en slik karakter at boligprisene blir relativt høye. Da vil jeg forvente at de stopper den eksurbane utflyttingen. Jeg skal faktisk heller ikke underslå at kommunegrensene kan påvirke boligprisen kraftig, slik at selv om beliggenheten er nær vil en grense mellom to like boliger gi forskjellig pris.

Uansett hvordan de er lagt opp vil jeg forvente at de kun kan stoppe en del av utflyttingen. Utflytterene er en såpass blandet gruppe at det må stor variasjon i tilbudet for å tilfredsstille alle. Boligene må ha rett størrelse og omgivelsene må være grønne, samtidig som man skal ha det gode lokalmiljøet. Dessuten må man tilpasse områdene både til barnefamilier og husstander uten barn. Tilbakeflyttingen er for eksempel et fenomen som vil skje uansett. Det kan diskuteres om det er praktisk mulig å skreddersy boligområder for de forskjellige gruppene som faktisk finnes.

#### **6.2.5 Å stemme med føttene**

Den klareste tendensen til konkret flytting etter preferanser finnes for de som flytter til Songdalen (vist i tabell 5.15). Der er, som vi ser i tabell 4.7, kvadratmeterprisen på bolig relativt lav i forhold til de andre kommunene og spesielt til nabokommunen Søgne. Søgne har

relativt høyt priset boligmarked, og en tendens til at pris er mindre viktig for de som flytter dit. Samtidig har Vennesla bare marginalt høyere gjennomsnittspris enn Songdalen, uten at vi finner den samme preferansen til pris der.

Jeg har funnet lite som direkte understøtter Thiebouts om at man faktisk stemmer med føttene. Selv omegnskommunene for eksempel har lavere eiendomsskatt enn Kristiansand, har jeg ikke funnet noen kjennetegn på at dette eller andre former for skatter og avgifter på kommunalnivå har noen større betydning. Samtidig er det ingen tvil om at man for endels vedkommende finner en form for bevisst valg. Disse valgene går mer på kommunenes ikke-økonomiske kvaliteter og ikke minst på hva slags lokalmiljø man får. Dessuten vil jeg hevde at disse vurderingene går mer på hva man velger å vektlegge og ikke på å bevisst flytte etter velferd. Det at såpass mange også er tilbakeflyttere betyr også at Thiebouts måte å se flytteårsaker på for svært mange ikke engang kan forventes at er en del av vurderingen.

#### **6.2.6 Samferdselsfaktoren**

Eksurbanitetstendensen kan øke ved at nye områder kommer inn i dagpendlingsavstand, eller at en allerede akseptabel avstand blir kortere. Samtidig er ikke manglende endring her nødvendigvis noe hinder for at stadig nye velger en eksurban livsstil. Jeg har ikke sett på trafikk som en sentral del av min undersøkelse, men som nevnt er det kun Lillesand som har et utslag på flyttepreferanser grunnlagt i ny veiforbindelse. Der gir den et klart utslag, som blir enda klarere når man ser på flyttestatistikken for flere år tilbake. Utslaget som kun er i Lillesand betyr at den nye veien mellom Kristiansand og Grimstad ikke gir utslag på Birkenes. Selv om alle kommunene i undersøkelsen kommer nærmere Lillesand og stedet østfor, slår dette ikke ut. Jeg ville antatt at denne effekten også ville slått ut på Birkenes, siden Birkelandområdet kommer nærmere både Kristiansand og Grimstad/Arendal med denne veien. Samtidig virker det heller ikke som at manglende utbygging til de andre kommunene betyr at disse taper..

Det kan virke som at for Kristiansandsregionens del i perioden jeg undersøker så er virkningen av store endringer i samferdselssektoren begrenset til å åpne nye områder for tilflytting og pendling, eller øke dette fra enkeltområder. Den øker riktignok til Lillesand, men ikke på bekostning av andre deler av regionen. Det kan virke som at situasjonen i Søgne, Songdalen og Vennesla er rimelig stabil. Mye av potensialet er tatt ut og det må enten kraftige tiltak eller store boligområder til for å øke utflyttingen over dagens nivå. Vil anta at også

Lillesand etterhvert vil stabilisere seg. Det er ikke sikkert at Lillesand vil komme opp på nivået til Søgne selv om reisetiden har en svært liten forskjell. Jeg vil heller ikke her undervurdere at det går en psykisk grense til Lillesand.

### **6.3 Eksurbanitet**

Jeg finner at den eksurbaniteten jeg forventet å finne gjennom undersøkelsen faktisk eksisterer, men at den ikke skiller seg såpass ut fra for eksempel tilbakeflyttere som jeg på forhånd hadde forventet. Den har endel særtrekk som jeg forventet å finne, samtidig som den også har sine avvikende trekk fra dette. Endel særtrekk er svakere eller mindre spesielle.

Jeg vil også se litt på tallene igjen. I løpet av et år flytter ca 950 personer ut av Kristiansand fordelt på ca 375 husstander. Undersøkelsen angir i tabell 5.17 et snitt på husstandstørrelsen på 2.59 og hvis vi deler 950 personer på dette får vi 366. Altså stemmer statistikken og undersøkelsen overens. Ser vi på andel barn kan vi regne oss frem til en husstandstørrelse på 1.94 voksne per husstand. Jeg vet ikke hvor mange som pendler inn totalt, men gjelder andelen for de som har svart også for andre voksne i husstandene vil det for hver husstand som flytter ut være 1.12 personer som pendler inn til arbeid i Kristiansand.

Jeg vil gjerne prøve å sette drøftingen inn i en sammenheng. Det er klart at eksurbanitet er et fenomen i Kristiansand. Samtidig er det verdt å merke seg at det ikke er et altomfattende fenomen. En stor andel av de som flytter ut pendler ikke til Kristiansand, samt at en stor andel ikke har barn. Dermed er det flere enn de typiske småbarnsfamiliene i etableringsfasen som flytter ut. Drømmen om landlige og grønne omgivelser rundt et hus med god størrelse til moderat pris er altså en drøm for mange flere enn den typiske småbarnsfamilien.

Jeg vil likevel trekke opp noen generelle trekk. Den typiske eksurbane oppfyller et eller flere av disse trekkene. Eksurbanisten bor i enebolig/rekkehus eller lignende, flertallet har høyere utdanning og en inntekt på 300 000 eller høyere. Det er to voksne personer i husstanden og endel har barn.

Jeg har påpekt i omtalen av tabell 5.8 at blant de som flytter fra Kristiansand, pendler dobbelt så mange til arbeid i Kristiansand enn man kan forvente om man ser på befolkningen generelt. En naturlig grunn til dette er at man kan forvente at mange av de beholder et eksisterende arbeidsforhold i Kristiansand. Dette bekreftes av at de virker som at få flytter ut til

omegnskommunene fordi man har fått en ny jobb. Samtidig peker dette på at etableringsfasen og ny jobb kan være uavhengig av hverandre. Det at så mange av utflytterne fremdeles arbeider i Kristiansand gir et godt bilde av at eksurbaniteten finnes i Kristiansand.

Det er også verdt å merke at det på det empirigrunnlaget jeg har er vanskelig å tillegge utflytterne generelt og de eksurbane spesielt et relativt sett hyppig mønster i bruk av byen, slik som teorikapittelet skisserer en forventning om. Bruken av byen til ikke-arbeidsrelaterte reiser fremstår som naturlig etter hvor handelsparker, kulturanlegg og så videre er lokalisert og etter de spesielle behov som kun dekkes gjennom institusjoner/virksomheter lokalisert i Kristiansand. Det er på grunnlag av at jeg ikke har noe sammenlignbart datagrunnlag da vanskelig å si om det er hyppigere enn normalt. Dog er det verdt å bemerke at tabell 5.7 viser at det er en hyppighet av sosiale reiser over kommunegrensen, til venner og familie. Denne forventes ikke i så stor grad basert på teori og det man kan forvente hvis valget av eksurbanitet skjer i forbindelse med en ny fase av livet. Da altså etableringsfasen av egen familie med barn.

Jeg har funnet ut at kvalitetene ved lokalmiljøet og boligen teller mest for de som flytter ut av byen (se tabell 5.10 og 5.16). Det er klart at boligen teller klart mer for de som er eksurbane og pendler til Kristiansand, mens nærmiljøet er marginalt viktigere for de som ikke er eksurbane. Dog er det markerte forskjeller når man ser det på variabelnivå og ikke som felles faktor.

De eksurbane har (vist i tabell 5.17) også en viss tendens til å bo i større hus med flere personer (også barn) i husstanden, være høyere utdannet og høyere inntekt. Denne tendensen er tydeligst på husstørrelse og inntekt. Dette betyr at de eksurbane på dette område kan sies å statistisk sett være "bybefolkning" gjennom at de på utdanningsnivå og inntekt ligger høyere enn resten av utflytterne. Dette da sett i sammenheng med hvordan disse egenskapene er generelt for befolkningen i kommunene i Kristiansandsregionen, hvor mer urbane kommuner skårer høyere enn de mer rurale og industrikommunene. Slikt sett ser det ut som Fosse et al (2003) har et viktig poeng, selv om jeg i teorikapittelet har funnet hans eksurbane definisjon som noe streng. Det er noe som tilsier at boligprisen presser bybeboere utover, hvor personer med relativt høy utdanningsnivå og lønn flytter ut til forstadskommunene. 43% av de som flytter ut har høyere utdanning, noe som er høyt sammenlignet med snittet for



kommunene vist i tabell 4.5. Dette selv om andelen voksne utflyttere naturlig vil ha høyere andel enn alle innbyggere i en kommune.

Denne utflyttingen av bybeboere fører igjen til prispress og økning i boligprisen i iallefall noen av forstadskommunene rundt Kristiansand, som vist i tabell 4.6. Samtidig må det ikke være en eksurban utflytting for at prispress kan inntreffe, det kan i stor grad også skje ved tilbakeflytting. Jeg har vært inne på at boligprisene kan forandre seg etter kommunetilhørighet på grunn av kommunens rykte. Dermed kan en grensejustering påvirke boligmarkedet slik at de eksurbane presses utover.

At antall barn (og personer) er høyere for eksurbane er vanskeligere å tolke utover hva tallene sier. Det kan likevel tilsi at eksurbane er i ”barnefasen” av etableringsfasen, mens endel av de øvrige er i andre faser. At de eksurbane bor i større boliger bekrefter tallene som tilsier at boligens egenskaper (størrelse/pris) er klart viktigere for de eksurbane.

At egenskapene ved boligen er viktigere for eksurbane kan godt være markedskreftenes respons på at et område får økt press. Eksurbaniteten blir et svar på at boligprisene på en rekke type boliger (da spesielt selveierboliger) i Kristiansand er såpass høye at man flytter ut. Samtidig er det ingen tvil om at det er vanskelig å forklare utflyttingen med boligen alene, slik at det også er andre årsakstendenser bak utflyttingen. Dette er spesielt tydelig når vi ser på at for eksempel kun Songdalen utpeker seg på tilflytting på grunn av boligpris, mens andre både realtvt dyre og billige boligkommuner også har stor tilflytting.

Dette gir et problem når det gjelder den definisjonen av eksurbanisme som jeg bruker i denne oppgaven. Det forekommer en grad av eksurbanisme, men fenomenet er større enn det definisjonen dekker. Dermed blir begrepet ikke bare noe som omhandler et fenomen, men også et kommunalpolitisk begrep som følger kommunegrenser og ikke nødvendigvis et skifte fra en variant av et urbant boområde til et landlig boområde.

Det er også verdt å merke seg at utflytterne som er eksurbane ikke har så forskjellige preferanser fra de som flytter ut og ikke er eksurbane. Dessuten at endel av forskjellene forventes å ha andre årsaker enn de som er direkte relatert til eksurbanitet. Da for eksempel preferanser som istedenfor eksurbanitet kan knyttes til antall barn, eller preferanser som jeg vil forvente har en slik tilknytning.

#### **6.4 En vei videre?**

Jeg har allerede, som man kan se av spørreskjemaet, en stor mengde data som jeg ikke har brukt i oppgaven. Alikevel ser jeg at det er mange områder jeg kunne sett videre på.

Det er en rekke karakteristika på personene jeg kunne sett videre på. Jeg har for eksempel ikke undersøkt bruken av tilbudene i egen eller andre kommuner enn Kristiansand. Spesielt da deler av bebyggelsen i kommunene ligger slik at for eksempel Mandal, Evje og Grimstad er aktuelle steder for reiser til arbeid eller fritid, i tillegg til egne kommunesentrum.

Jeg kunne gjerne også sett på flere preferanser, for eksempel på avstand til arbeid, hvor arbeidsplassen er og så videre. Dessuten kunne jeg gjerne hvis jeg hadde hatt mulighet til det hatt mer referansegrupper og beslektede grupper, som flytting til Kristiansand, fra utenfor regionen til regionen og så videre. Dessuten kunne det vært svært nyttig å se eksurbanitet enda klarere i forhold til andre ”flyttealternativer”, som tilbakeflytting. Dette for eksempel å gå tilbake i historien til forrige flytteprosess, for å se om det for eksempel finnes flyttehistorier som rurale områder, til byen og så til suburbane områder.

Alikevel mener jeg at denne oppgaven betyr at man må se på utflyttingstendensen på en ny måte, hvor ”sannheten” om at det er barnefamiliene som forlater byen ikke er så sann som jeg trodde. Dette er noe som det bør forskes mer på.

## Kilder:

---

- Barlindhaug, Gulbrandsen: *Bolig- og bostedspreferanser i Stavangerregionen*. Rapport 269-Sintef. 2006
- Berg et al (red): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir Akademisk forlag, Trondheim. 2004
- Berube et al. *Finding exurbia: America's fast-growing communities at the metropolitan fringe*. The Brookings Institution, Washington. 2006.
- Bruegmann, R.: "Sprawl. A compact history". The University of Chicago Press, Chicago. 2005.
- Dale et al: *Sentralsted og agglomerasjon. Servicesamfunnets begreper og teorier*. Rapport nr. 3. Trøndelagsprosjektet. NTNU, Trondheim. 2002.
- Engebretsen, Øystein: *Senterstruktur og servicenæringenes lokaliseringsmønster – betydning av veibygging og økt mobilitet*. Rapport 513. Transportøkonomisk institutt. Oslo. 2001.
- Fedrelandsvennen. 28. Juni 2010, nr 144.
- Fosse, Jens Kristian et al.: *Norske byregioner. En drøfting av byenes geografiske utbredelse*. Prosjektrapport 6/2003. Agderforskning. Kristiansand. 2003.
- Hayden, Dolores: "What is suburbia. Naming the layers in the landscape, 1820-2000". *Smart Growth. Form and consequences*. Lincoln Institute of Land Policy, Cambridge. 2002
- Hjorthol, Randi: *Byidealer, bostedspreferanser og aktivitetsmønstre i Oslo, Bergen og Trondheim*. Rapport 672. Transportøkonomisk institutt. Oslo 2003.
- Jacobsen, Dag Ingvar. *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Høgskoleforlaget, Kristiansand. 2000.
- Jacobsen, Dag Ingvar: *Perspektiver på Kommunenorge – en innføring i kommunalkunnskap*. Høgskoleforlaget, Kristiansand. 2009.
- Kristiansand avis. 3. Juni 2010. Nr 22, 4. Årgang
- Nelson, A.: "Characterizing Exurbia". *Journal of Planning Literature* 6:4 (1992).
- Nordvik et al: *Bo i storby – Boforhold og boligmarked i norske storbyregioner*. Prosjektrapport 349/2003. Norges byggforskningsinstitutt. Oslo. 2003.

NOU 2004:19: *Livskraftige distrikter og regioner*. Kommunal- og regionaldepartementet. Oslo. 2004

Seland, Bjørg (red.): *Regionen*. Agderseminaret. Høyskoleforlaget, Kristiansand. 2008

Spectorsky, Auguste: "The exurbanization of America and its planning policy implications". *Journal of Planning Education and Research* 9:2 (1990).

Stambøl, Lasse Sigbjørn: "Utvikling i regionale arbeidsmarkeder". *Samfunnsspeilet* 5-6 (2009): s124-135

SSB. "Folke- og boligtellingsen 2001" *Kommunehefte Kristiansand*. Statistisk sentralbyrå, Oslo. 2010

Strand, Engebretsen: *Pendling og regional interaksjon på Østlandet*. Rapport 777. Transportøkonomisk institutt. Oslo. 2005

Sutton P. et al.: "Mapping "Exurbia" in the conterminous United States using nighttime satellite imagery". *Geocarto International*, 2006.

Sørli, Kjetil: *Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene*. Rapport 93/28, 93/29 og 93/39. SSB. Oslo. 1993

Sørli, Kjetil: "Bosetting, flytting og regional utvikling". *Det norske samfunnet*, Gyldendals akademiske, 2003.

Thagaard, Tove: *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen. 2003.

<http://www.knutepunktsorlandet.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=30&Mid2=185&FilId=735&back=1>, 1.9.2010

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202008.pdf>, 2.9.2010

<http://www.knutepunktsorlandet.no/artikkel.aspx?AId=86&back=1&Mid1=183>, 27.10.2010

<http://www.knutepunktsorlandet.no/kunde/filer/Flytting%20-%202009.pdf>

<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/befteft/tab-2009-06-16-02.html> (10.10.2010),

<http://www.ssb.no/kostra/>, 18.11.10

<http://www.kristiansand.kommune.no/>

<http://www.sogne.kommune.no/>

<http://www.songdalen.kommune.no/>

<http://www.vennesla.kommune.no/>

<http://www.birkenes.kommune.no/>

<http://www.lillesand.kommune.no/>

## Vedlegg

### Spørreskjema

Dette spørreskjemaet inneholder 3 sider. Jeg håper du vil besvare alle spørsmålene. Det skal settes kun ett (1) kryss på hver linje.

Spørreskjemaet er sendt til enkeltpersoner og skal gjengi din personlige vurdering av alternativene.

#### Bruk av Kristiansand:

Hvor ofte reiser du til Kristiansand i forbindelse med følgende?

	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	1-3 ganger i måned	Sjeldnere / aldri
Til arbeidssted	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Faste fritidsaktiviteter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Kultur/utliv (idrett, teater, kino, restauranter, konserter ol.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Besøke venner og familie	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Handling/innkjøp	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Valg av bostedskommune:**

Hvor viktig har følgende faktorer vært da du flyttet fra Kristiansand til nåværende kommune?

Kryss av for hver av påstandene nedenfor

	Helt av- gjørende	Viktig	Av en viss betydning	Uviktig	Helt uten betydning
Ønsket en større bolig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ønsket rimeligere bolig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ønsket andre omgivelser	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Annen person i husstanden fikk ny jobb i kommunen jeg flyttet til	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ville tilbake til tidligere bostedskommune	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Kommunen har et godt rykte	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Lavere kommunale skatter/avgifter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bedre barnehage tilbud	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bedre skoletilbud	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bedre helsetilbud	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Bedre kulturtilbud	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Mer barnevennlig område	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Et mindre (tettere) lokalmiljø	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Nærmere venner/familie	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Nærmere skog-/ friluftsområder	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Nye vei-/bussforbindelser mellom ny bolig og arbeidsplass	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Om husstanden:**

**I hvilken kommune bor du?**

<b>Kommune:</b>	<b>Søgne</b>	<b>Songdalen</b>	<b>Vennesla</b>	<b>Birkenes</b>	<b>Lillesand</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hva slags bolig bodde du i før, i Kristiansand?**

<b>Hustype:</b>	<b>Frittliggende bolig</b>	<b>Flermannsbolig</b>	<b>Rekkehus</b>	<b>Leilighet</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hva slags bolig bor du i nå?**

<b>Hustype:</b>	<b>Frittliggende bolig</b>	<b>Flermannsbolig</b>	<b>Rekkehus</b>	<b>Leilighet</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hvilken utdanning har du?**

<b>Grunnskoleutdanning</b>	<b>Videregående utdanning</b>	<b>Til og med 4 års høyere utdanning (Bachelor e.l.)</b>	<b>Fra og med 5 års høyere utdanning (Hovedfag /master)</b>
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hvor høy inntekt har du?**

<b>Inntekt i kr.</b>	<b>Under 150000</b>	<b>150000-300000</b>	<b>300000-450000</b>	<b>450000-600000</b>	<b>Over 600000</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hvor mange personer bor til vanlig i husstanden?**

<b>Antall personer:</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5 eller flere</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Hvor mange personer i husstanden er i alderen 0-15 år?**

<b>Antall personer:</b>	<b>Ingen</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4 eller flere</b>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

**Takk for hjelpen!**